

S P I S Y
FILOSOFICKÉ FAKULTY
MASARYKOVY UNIVERSITY
V BRNĚ

O P E R A
FACULTATIS PHILOSOPHICAE
UNIVERSITATIS MASARYKIANAE
BRUNENSIS

REDIGUJÍ:

JUL. GLÜCKLICH, ARNE NOVÁK A FRANT. NOVOTNÝ

ČÍSLO 6

GALLOVÉ V ČESKÝCH ZEMÍCH

KRITICKÝ ROZBOR HISTORICKÝCH ZPRÁV

NAPSAL

BOHUSLAV HORÁK

BRNO 1923

S PODPOROU MINISTERSTVA ŠKOLSTVÍ A NÁRODNÍ OSVĚTY VYDÁVÁ

FILOSOFICKÁ FAKULTA

V KOMISI POLYGRAFIE V BRNĚ, VEVEŘÍ 39

6

VYŘAZENO

~~Př. A-21268~~

~~ÚSTŘEDNÍ KNÍHOVNA
FILOSOFICKÉ FAKULTY
UNIVERSITY J. E. PURKYNĚ
BRNO~~

24878. 74387

~~10085-65~~

I. Bojové.

Od doby, kdy Dubravius jako první autor uvedl Boje do dějin českých,¹ stal se poznatek, že Gallové byli prvními historicky známými obyvateli našich zemí, jedním ze základních pilířů našich nejstarších dějin. Literatura, která se zabývá problémem galského osídlení českých zemí, vzrostla od minulého století do značných rozměrů. Stačí, když poukáží tu na dvě hlavní práce, které shrnují v kritickém přehledu, co bylo v tom směru vykonáno. Jest to především znamenitá studie Niederlova „O počátcích dějin zemí českých“² a druhá hlava základního díla „České Dějiny“ od V. Novotného.³ Starší literatura je v obou pracích téměř úplně uvedena a vyčerpána.

Několik zpráv o Bojích, zachovaných u klasických spisovatelů, bylo rozebráno a posuzováno s různých hledisk. Ale v podaných výkladech před zájmem, který věnován byl věcnému rozboru a výkladu příslušných zpráv, ustoupila skoro úplně jiná otázka, totiž ta, na jakých pramenech jsou asi založeny zprávy klasických autorů o galských kmelech v Herkynském lese. Otázky pramenné závislosti zpráv o Bojích dotkl se stručně L. Niederle, podle něhož je „zpráva Poseidoniova založena na současných zprávách o válkách s Cimbrý a Teutony, Tacitova a Velleiova na přímých stycích římských s říší Marobudovou“,⁴ a také Caesar prý použil v svém zápisu (B. G. I, c. 5) patrně zpráv o současné události.⁵

Je pro naše thema zásadním požadavkem rozlišiti zprávy přímé a odvozené a stanoviti u těchto pravděpodobný pramen. Není vždy možno a také ani nutno zjistit jméno pramene. Je ostatně často cennějším výsledkem, podaří-li se předlohy rozříditi a redukovati je úplně nebo z části na jednu nebo několik skupin pramenů.⁶ Nebude zajisté o tom sporu, že správně rozřešená otázka o původu zprávy umožní teprve její výklad a ocenění.

¹ *Historiae regni Boiemiae* (1552) p. IIab.

² V Praze 1900. Otisk z Č. Č. H. VI, 1900.

³ Dílu I. část I. V Praze 1912, str. 29—53.

⁴ O počátcích str. 2.

⁵ Tamtéž str. 10.

⁶ G. Kessler, *Die Tradition über Germanicus*. Dis. lipská. Berlin 1905, str. 21.

Historickými představiteli galského osídlení v Čechách byli Bojové. U starověkých autorů je jméno Bojů doloženo ve čtyřech různých oblastech: 1. v severní Itálii; 2. v Herkynském lese; 3. jižně od Dunaje a v Horní Panonii; 4. v Gallii.

Bojové v Gallii byli pozdějšími přistěhovalci. Po porážce Helvetiů, jichž tažení se zúčastnili, byli (r. 58 př. Kr.) usazeni v zemi Haeduů, kde jejich město bylo Gorgobina.⁷

Bojové, sídlící v severní Itálii, přistěhovali se tam prý z Gallie zaalpské, jak tvrdí Strabon.⁸ První autor, který uvádí Boje v oblasti Herkynského lesa, je Poseidonios, jehož zprávu zachoval Strabon.⁹ Kimbrové prý podnikli výpravu až k Maiotskému jezeru a Kimerský Bosporos obdržel po nich jméno. Zaznamenav toto mínění Poseidoniovo pokračuje Strabon: „Praví také (Poseidonios), že Bojové dříve (πρότερον) bydlili v Herkynském lese. Kimbrové pak, kteří pronikli až do této krajiny, byvše odrazeni od Bojů, sestoupili k Istru a ke galským Skordiskům, pak k Teuristům a Tauriskům, taktéž Gallům, a potom k Helvetiům, bohatému, avšak mírumilovnému lidu.“

L. Niederle a V. Novotný vykládají uvedenou zmínku o Herkynském lese na české země. Někde při západních hranicích dnešních Čech udála se srážka s Kimbry (krátce před r. 113, asi r. 114 př. Kr.).¹⁰ Slovo dříve (πρότερον) je podle Novotného doplněk Strabonův, dokládající spolu s předcházejícím líčením řeckého geografa, že Bojové v Čechách koncem 1. stol. př. Kr. již nesídlili, ustoupivše tu obyvatelům jiným.¹¹

Především jde o výklad Herkynského lesa u Poseidonia. S názvem Herkynského lesa setkáváme se po prvé u Aristotela (Meteor. I, kap. 13, § 20). Podle bystrého výkladu Partschova bylo Herkynským lesem již na tomto místě označeno horské rozvodí na sever od Dunaje, v Apolloniových Argonautikách (IV, 638) znamená pak Her-

⁷ Caesar B. G. I, c. 28. VII. c. 9. Poloha Gorgobiny je nejistá. Bývá hledána v místech St. Parize — le Châtel, La Guerche sur Aubois a Sancerre (s. v. od Bourges). Srovn. C. Julii Caesaris Commentarii de bello Gallico, erkl. v. Fr. Kraner u. W. Dittenberger. 17. Aufl. v. H. Meusel. III. Bd. Berlin 1920, str. 147.

⁸ Strabon IV, p. 195. Hlavním pramenem Strabonovým ve 4. knize je Timagenes.

⁹ Strabon VII, p. 293. F. H. G. (ed. C. Müller) III, p. 285, fr. 75. . . φησί δὲ καὶ Βοίους τὸν Ἑρκύνιον ὄρησιν οἰκεῖν πρότερον, τοὺς δὲ Κίμβρους ὁρμήσαντας ἐπὶ τὸν τόπον τούτον, ἀποκρουσθέντας ὑπὸ τῶν Βοίων ἐπὶ τὸν Ἴστρον καὶ τοὺς Σκορδίσκους Γαλάτας καταβῆναι, εἴτ' ἐπὶ Τευρίστας καὶ Ταυρίσκους, καὶ τούτους Γαλάτας, εἴτ' ἐπὶ Ἐλουηττίους, πολυχρόνως μὲν ἀνδράς, εἰρηναίους δέ.

¹⁰ L. Niederle, O počátcích, str. 1, 4. V. Novotný, Č. D., str. 35, 41.

¹¹ Č. D. str. 44.

kynská skála okraj Schwarzwaldy.¹² Herkynský les je ovšem geografický pojem, jehož význam se u antických spisovatelů mění.¹³ Rozlohu Herkynského lesa určuje známá zpráva v Caesarových Pamětech o válce galské (B. G. VI, kap. 25): „Herkynský les, o němž shora byla učiněna zmínka, rozkládá se v šířce pro dobrého chodce na vzdálenost devíti denních cest. Jiné určení není možné a (Germáni) neznají míry délkové. Les se počíná na hranicích Helvetiů, Nemetů a Rauriků a táhne se rovnoběžně podél řeky Dunaje až k území Dáků a Anartů. Tam se odvrací nalevo směry od řeky odchylnými a dotýká se při své velké rozloze ještě zemí mnoha národů. Nikdo v této části Germanie nemohl by tvrditi, že dospěl až ke konci lesa, třebaže pronikl na vzdálenost šedesáti denních pochodů, nebo že by byl doslehl, kde se počíná.“

A. Klotz má kap. 25—28 v šesté knize za pozdější interpolaci, složenou podle starší řecké předlohy, podle Poseidonia, nebo snad spíše podle Artemidora.¹⁴ Výklad o interpolacích v Caesarově díle nesetkal se však se souhlasem odborné filologické kritiky.¹⁵ E. Meyer na př. soudí, že místa, jež Klotz prohlásil za interpolovaná, jsou dodatky, kterými Caesar sám své dílo doplnil při vydání jeho v zimě r. 52/51.¹⁶

Ale o tom, že zpráva v kap. 25—28 je složena na základě starší předlohy řecké, nelze pochybovati.¹⁷ To je pro naše thema hlavní věcí, otázka interpolací je tu vedlejší.

Byl-li Artemidoros pramenem pro popis Herkynského lesa v B. G. VI, kap. 25, pak ovšem není možno z tohoto líčení souditi o hledisku, které v té věci měl Poseidonios. Ale sotva lze souhlasiti

¹² J. Partsch, Die Stromgabelung der Argonautensage. (Bericht über die Verhandlungen der sächs. Akad. der Wissenschaften zu Leipzig. Philol.-histor. Kl., 71. Bd., Heft 2, 1919, str. 13, 15.)

¹³ Zprávy o Herkynském lese jsou sebrány u A. Holdera, Alt-celt. Sprachschatz. Leipzig (vychází od r. 1891) s. v. Ercunio-n, str. 1458 a násl.

¹⁴ A. Klotz, Caesarstudien. Leipzig und Berlin 1910, str. 145 a násl. Místa, jež bývají pokládána za interpolace, jsou označena v Meuslově vydání Caesarova B. G. (Berlin 1894) a v jeho novém vydání Kranerova a Dittenbergova komentáře.

¹⁵ Srovn. W. S. Teuffel. Gesch. der röm. Literatur. 6. Aufl., I. Bd. 1916, str. 449.

¹⁶ E. Meyer, Caesars Monarchie und das Principat des Pompejus. Stuttgart. Berlin 1918, str. 615, pozn. 2.

¹⁷ Srovn. Philippův příspěvek v díle Nordenových. Die germanische Urgeschichte in Tacitus Germania. Leipzig, Berlin 1920, str. 474. Také Philipp přijímá závislost Caesarovu na Artemidorovi.

Jako paralelu k B. G. VI, kap. 25 lze uvést záznam u Pomponia Mela III, § 29... sed illa (Hercynia silva) dienum sexaginta iter occupans, ut maior aliis ita et notior.

s míněním, které hájí V. Novotný: „Že Hercynským lesem, jímž někdy staří autorové míní celé rozsáhlé prostranství vpravo Rýna, zde (totiž ve zprávě Poseidoniově) určitě míněny jsou země české, to jest svědectvím starých spisovatelů, zvláště Strabona, Tacita a Velleia Patereula zjištěno nezvratně.“¹⁸ O Tacitově zprávě (Germ. c. 28) bude pojednáno níže. S údaji Velleia Patereula (II, c. 108 ed. C. Halm... gentem Marcomannorum, quae Maroboduo duce excita sedibus suis atque in interiora refugiens, incinctos Hercinia silva campos incolebat... c. 109. Boiohaemum, (id regioni, quam incolebat Marobudius, nomen est) dlužno srovnati Strabona VII, p. 290: *ἐνταῦθα δ' ἐστὶν ὁ Ἑρκύνιος ὄρυμός καὶ τὰ τῶν Σογῶν ἔθνη, τὰ μὲν οἰκοῦντα ἐντὸς τοῦ ὄρυμοῦ, ἐν οἷς ἐστὶ καὶ τὸ Βουρίαιμον τὸ τοῦ Μαρκοβόδου βασιλείου, εἰς ὃν ἐκεῖνος τόπον ἄλλους τε μετανέστησε πλείους καὶ δὴ καὶ τοὺς ὁμοεθνεῖς ἑαυτῷ Μαρκομμάνους.*

Zprávy u Velleia Patereula a Strabona (založené ne-li na spo-
lečném, tedy alespoň na příbuzném prameni) týkají se doby po při-
chodu Markomanů do Bojohaema, který se pravděpodobně klade
k r. 9. nebo 8. př. Kr.¹⁹

Ze Strabona samého je také patrné, že zmíněná země, vhodná
pro dobrý pobyt, leží uprostřed Herkynského lesa, který se rozkládá
velkým okruhem v krajinách přirozeně chráněných. Dále uvádí Stra-
bon, že poblíže země, uprostřed Herkynského lesa ležící, rozkládají
se prameny Istru a Rhenu,²⁰ a přechází pak k popisu jezera (Bodman-
ského), na němž dobyl Tiberius vítězství nad Vindeliky (r. 15 př. Kr.).²¹

Z uvedených zápisů tedy vyplývá, že teprve v době Augustově
obrací se pozornost k zemi, ležící v chráněné poloze uprostřed Her-
kynského lesa, pro niž teprve tehdy se vyskytuje v literatuře název
Bojohaemum. Od doby, kdy v Bojohaemu usadil se Marobud se svým
markomanským lidem, upoutá země z důvodů zahraniční politiky
zájem státníků a historiků. Dále je také patrné, že ani tehdy pojem
Herkynského lesa nebyl omezen na horskou hradbu Bojohaema a že
počátek Herkynského lesa byl kladen (právě jako v době, z níž
pocházejí první záznamy) k pramenům Istru.

¹⁸ Č. D., str. 35.

¹⁹ Niederle, O počátcích str. 23 násl. Novotný, Č. D., str. 62 násl.

²⁰ Strabon VII, p. 292. *Ὁ δὲ Ἑρκύνιος ὄρυμός πυκνότερός τε ἐστὶ καὶ μεγάλους ὄρους ἐν χωρίοις ἑρμυνοῖς κύκλον περιλαμβάνων μέγαν, ἐν μέσῳ δὲ ἔδρευται χώρα καλῶς οἰκισθαι δυναμένη, περὶ ἧς εἰρήκαμεν. ἔστι δὲ πλησίον αὐτῆς ἡ τε τοῦ Ἰστροῦ πηγὴ καὶ ἡ τοῦ Ῥήνου.....*

Tento záznam připomíná Strabonův údaj v knize 4., pag. 207: *... ὅπου αἱ τοῦ Ἰστροῦ πηγαὶ πλησίον Σογῶν καὶ τοῦ Ἑρκυνίου ὄρυμοῦ.*

²¹ Th. Mommsen, R. G. V, 6. vyd. Berlin 1909, str. 15.

Nelze tedy ani v Poseidoniově zprávě (u Strabona VII, p. 293) omeziti Herkynský les na horskou ohradu Čech. Bojské osídlení zaujímalo v době kimberského útoku pravděpodobně značnou část jižního Německa, rozkládajíc se za územím helvetským.²² Místo srážky mezi Kimbry a Boji sotva bude možno určitěji stanovit, jen tolik lze pravděpodobně uvést, že boj se asi odehrál někde při západních hranicích tehdejšího bojského osídlení. Pobytu Bojů v oblasti Herkynského lesa týká se dále zpráva Tacitova (Germ. c. 28) a Caesarova (B. G. I, c. 5). Tacitus, zmíniv se o tom, že pravděpodobně Gallové pronikli do Germanie, uvádí dále, že v území, rozloženém mezi Herkynským lesem, Rýnem a Mohanem, Helvetiové obývali v krajinách bližších (s hlediska římské říše), ve vzdálenějších pak Bojové.²³

Tacitova zpráva o sídlech Bojů je těsně spjata s údajem o území Helvetiů. Obě zprávy tak souvisí, že poukazují na tutéž dobu a na společný pramen. Je beze všeho patrné, že Tacitova zpráva vztahuje se k starší době, nežli vyličení Caesarovo, podle něhož sídla Helvetiů zaujímala severní svah Alp, za Rhonem a Genavou (Caesar B. G. I, c. 6) až po Rýn.

Ve výborné své práci usuzuje Stähelin, že Helvetiové asi od počátku 2. stol. př. Kr., ustupujice germánskému tlaku, vyklidili svá sídla v jižním Německu a pronikali postupně dále k jihu za Rýn do dnešního Švýcarska.²⁴ Podle svědectví Poseidoniova²⁵ (tedy na poč. 1. stol. př. Kr.) byli Helvetiové v držení území, bohatého na zlato-nosné potoky, které Norden asi správně vykládá na oblast při V. a M. Emme.²⁶ Hranice Helvetiů proti Sekvanům probíhala (kolem r. 100 př. Kr.) mezi Bielem a Avanchesem. Avanchese (*Ἀναντιόν*) uvádí Ptolemaios (II, 9, § 10) podle staré předlohy (Poseidonia?) v území Sekvanů.²⁷

²² Srovn. níže podaný rozbor Tacitovy zprávy v Germ. c. 28. A. Kirchhoff připustil možnost, že Bojové zasahovali také do údolí řeky Sály v Durynsku. (Über die Lagenverhältnisse der Stadt Halle. Mitteil. des Vereines für Erdkunde. Halle 1877, str. 91.)

²³ Germ. c. 28. igitur inter Hercyniam silvam Rhenumque et Moenum amnes Helvetii, ulteriora Boii, Gallica utraque gens, tenuere.

²⁴ F. Stähelin, Zur Geschichte der Helvetier. Zeitschrift für Schweizerische Geschichte. Zürich 1921, str. 143.

²⁵ Athenaeus, Dipnosophistarum libri XV. (rec. G. Kaibel) VI, c. 26 (233d); F. H. G. (ed. C. Müller) III, p. 273, fr. 48.

²⁶ E. Norden, Die germ. Urgeschichte in Tacitus Germania. Leipzig, Berlin 1922, str. 230 násl. Stähelin na u. m. str. 132 násl.

²⁷ Stähelin str. 138 násl.

Na doklad bývalých sídel Helvetiů v jižním Německu bývá také uváděna Ptolemaiem zaznamenaná Poušť Helvetiů, „opuštěná země Helvetiů, na sever od

Celkem poukazuje Tacitův zápis v kap. 28 o sídlech Helvetiů na dobu, která předchází tažení kimberskému.²⁸

Přesnější umístění bojských sídel, zvláště jak daleko sahala na východ, v 28. kap. Germánie ovšem udáno není. Dovídáme se pouze, že Bojové sídlili za Helvetii, zabírali tedy krajiny položené hlouběji ve vnitru Herkynského lesa.

Zpráva o Bojích v B. G. I, 5 souvisí s líčením příprav, které podle Caesarova vypravování konali Helvetiové před svým tažením. Helvetiové přemluvili prý sousední kmeny Rauraků, Tulingů a Lato-brigů, aby společně s nimi se vypravili, a přijali jako spojence také Boje, „kteří bydlili za Rýnem, byli přešli do Norika a byli obléhali Noreji.“²⁹

Rauhe Alb“ (R. Much, Deutsche Stammeskunde, 3. Aufl. 1920, S. Göschel č. 126, str. 54, Stähelin na u. m. str. 132, 139). Ale Ptolemaiova zpráva (II. c. 11 § 6): καὶ ἐστὶ Ἰνδοεργαὶ καὶ Οὐαργίωες καὶ Καρινοὶ, ὅφ ὅς (ὁ)ιστοῦν καὶ ἡ τῶν Ἑλλωητίων Ἐρημὸς μέχρι τῶν εἰρημένων Ἀλπεῖων ὁρέων... je podle mého mínění sotva ve věcné souvislosti s bývalými sídly Helvetiů v jižním Německu. Ptolemaiova „Poušť Helvetiů“ dlužno, myslím, vyložití ze zprávy u Strabona (IV, p. 193). Strabon tu vypočítává (patrně podle Timagena) ztráty Helvetiů v jejich boji proti Caesarovi, který dovolil zbytku Helvetiů (asi 8000) zachrániti se, aby nepřepustil sousedním Germánům zpusťšenou zemi (ὅπως μὴ τοῖς Γερμανοῖς ὁμόροις ὁσίην ἔρημον τὴν χώραν ἀφῇ). Mám za to, že Ptolemaiov zápis o „Poušti Helvetiů“ lze spíše vykládati na území Helvetiů, vyliďnóné za boje proti Caesarovi, nežli na bývalá jejich sídla v Německu jižním. V Ptolemaiové popisu ovšem byla ἡ τῶν Ἑλλωητίων Ἐρημὸς proti území obývanému Helvetii, jak je známe z Caesara (B. G. I, 6), posunuta daleko k severovýchodu, k Rauhe Alb. Ostatně byla Ptolemaiem i sídla Usipetů (Ὀῖσποῖ), jež spolu s Pouští Helvetiů zaznamenává, zcela chybně umístěna (srovn. Philippův dodatek k Nordenovu dílu str. 479).

²⁸ U Caesara (B. G. I, c. 2, § 5) jsou uvedeny rozměry helvetského území. Je pravděpodobno, že udání o jeho délce a šířce jsou převzata ze staré řecké předlohy, již byl podle Philippova mínění Artemidoros (Philipp na u. m. str. 474 násl.). Skutečně by se údaj o délce (240 milia passuum skoro 2000 stadiů) hodil dobře na rozlohu helvetských sídel popsanou Tacitem. Srovn. též celkem souhlasný názor Stähelinův str. 155.

V jednom případě lze pro Tacitovo líčení v 28. kap. uspokojivě řešiti otázku po předloze; v té části totiž, kde Tacitus dotýká se germánského původu Treverů a Nerviů. Jeho předlohou je tu, jak Norden přesvědčivě ukázal (Germ. Urgeschichte, str. 371 násl.), patrně Timagenes, zprostředkovaný však Liviem. Timagenes, který v otázkách galských byl hlavním pramenem Liviovým, sám čerpal namnoze zase z Artemidora a Poseidonia (srovn. Klotz, Caesarstudien, str. 86). Uvážíme-li, že Tacitova zpráva o sídlech Helvetiů zaznamenává asi stav před tažením Kimbrů, lze počítati s možností, že zpráva v poslední řadě může býti založena na Poseidonovi (nebo Artemidorovi?).

²⁹ Persuadent (Helvetii) Rauracis et Tulingis et Latobrigis finitimis, uti eodem usi consilio oppidis suis vicisque exustis una cum iis profisciscantur. Boiosque, qui trans Rhenum incoluerant et in agrum Noricum transierant Noreiamque oppugnant,

Zdá se, že pohyb Helvetiů byl v souvislosti s katastrofální porážkou, již utrpěli Bojové dáckým králem Byrebistou. B. Niese pohromu Bojů klade krátce po r. 63 př. Kr. a poukazuje k tomu, že snad příchod bojské čety, jež se uchýlila k Helvetiům, byl příčinou stěhování Helvetiů.³⁰ Je také pravděpodobno, že Bojové, kteří se spojili s Helvetii (B. G. I, 5) a byli pak usazeni v území Haeduů (B. G. I, 28, VII, 9), byli pouhým zbytkem silného národa.³¹

Mocná říše bojská vznikla totiž nad Istrem a v Horní Panonii, kde sídlá Bojů (podle staré předlohy) zaznamenal Ptolemaios.³² V boji s Byrebistou Bojové však podlehli v té míře, že byli téměř vyhubeni.³³ Jaká katastrofa stihla Boje, je patrné z toho, že krajina jimi kdysi obydlená obdržela název Bojské pouště.³⁴

Pro výklad zprávy v B. G. I, 5 nutno poukázati k tomu, že Noreia, již podle uvedeného záznamu Bojové byli obléhali, ležela v území Taurisků.³⁵ Tauriskové pak náleželi k říši bojské, byli společně s Boji poraženi a zničeni Dáky.³⁶ Není tedy z toho věcného důvodu dosti pravděpodobné, že k obležení Noreje došlo bezprostředně po katastrofální porážce Bojů a před tažením Helvetiů.³⁷

receptos ad se socios sibi adsciscunt. Rukopis. plusquamperfectum oppugnant mēi Kraffert na imp. oppugnabant. Kraffertovu konjekturu přejali Meusel a Klotz (srovn. Koment. vydání Kranerovo a Dittenbergrovo Caesarova B. G. I. p. 95 a Klotzovy Caesarstudien str. 18, pozn. 2.). Přes to, myslím, jest odůvodněno ponechati rukopisné oppugnant, jak bude patrné z dalšího výkladu zde podaného.

³⁰ B. Niese, Grundriß der römisch. Geschichte, 4. Aufl. (Handbuch der Klass. Altertumswissensch. III Bd., 5. Abt.), München 1910, str. 232. Zeitschrift für deutsches Altertum, 42. Bd., 1898 str. 158. K psaní jména dáckého krále srovn. pozn. 1. na str. 213 (Grundriß). Pokusy jinak datovati vyvrácení bojské říše (okolo r. 50 nebo 49—44 př. Kr.) uvádí Zippel, Die römische Herrschaft in Illyrien bis auf Augustus. Leipzig 1877, str. 219.

³¹ Tak pohlíží na Caesarovu zprávu zajisté právem V. Novotný, Č. D., str. 48. Počet těchto Bojů udal Caesar B. G. I. 29.

³² Ptolemaios, Geogr. II. Kap., 14. § 2; Strabon IV. p. 213. K dějinám pannonských Bojů srovn. článek Ihmüv (Pauly Wissowa) R. E. s. v. Boii.

³³ V knize IV., p. 213 píše Strabon o boji Bojů proti Dákům, v němž celý národ Bojů zahynul (ἔως ἀπώλοντο πάνθ' αὐτῶν), a podobně poznamenává VII., p. 304, že Boirebistas, vládce Getů, vyhladil úplně (ἄρδην ἡφάνισε) Boje a Taurisky.

³⁴ Strabon VII. p. 292: ἡ Βοίων ἐρημία. Plinius III, § 146: Noricis junguntur lacus Pelso, deserta Boiorum. Dimensuratio provinciarum 18 (ed. Riese G. L. M. p. 12): desertis, in quibus habitabant Boi et Carni.

³⁵ Plinius (ed. Detlefsen v Sieglins Quellen und Forschungen zur alten Geschichte und Geographie. Heft 9, Berlin 1904), III, § 131 ... Tauriscis Noreia.

³⁶ Strabon VII. p. 304 313. Jako panovník nad Boji je uveden Kritasiros (p. 304).

³⁷ Kdož opravuje v textu B. G. oppugnabant, soudí, že vyzvání Helvetiů došlo Bojů právě v době, když obléhali Noreji. (Srovn. Kranerův a Dittenbergův komentář k Caesarovi. I, str. 95).

Po porážce Bojů a s nimi spojených Taurisků lze obležení Noreje sotva dostatečně vysvětliti. Celá zpráva nabývá zcela jiného rázu, hledíme-li na vztažnou větu její jako na úryvek ze starších dějin bojských. Je to, jak za to mám, zmínka o události, která chronologicky připadá do doby před válkou Bojů s Dáky, do doby, kdy Bojové svoji nadvládu rozšiřovali do území Taurisků.

Tomu výkladu nasvědčuje v téže větě poznámka „qui trans Rhenum incoluerant“, kterou lze řaditi k zprávám v B. G., jež jsou literárně založeny. Těsná stilistická souvislost, jež pojí poznámku o přechodu Bojů do Norika a zmínku o obležení Noreje s údajem o (bývalých) sídlech Bojů za Rýnem, souvislost, která je vyjádřena také shodně časem předminulým, opravňuje k výkladu, že celá vztažná věta o Bojích jest jakousi vložkou, která nemá vztahu k stavu současnému.³⁸ Je to malý historický exkurs do minulosti Bojů, založený na historické literatuře.

Podobný historický exkurs, který ukazuje patrnou souvislost s podáním o galském stěhování, jehož vůdcem byl Sigovesus, obsahuje 24. kap. VI. knihy. Zprávě o sídlech Volků-Tektosagů při Herkynském lese předdeslal Caesar zmínku o tom, že byla doba, kdy Gallové předčili statečností nad Germány a vysílali pro nadbytek lidí a nedostatek polí kolonie za Rýn.³⁹ Z celého líčení v kap. 24 vychází najevo, jak Caesar se zajímal o zprávy řeckých autorů o Herkynském lese, v němž stará sídla Bojů uvedl Poseidonios (u Strabona VII, p. 293).⁴⁰

Lze dále tvrditi, že Caesar Poseidonia znal. Lze také počítati s možností, že Poseidonios byl pramenem pro jeho záznam o starších osudech Bojů. K Poseidoniovi mohl tu Caesar přihlížeti, jako k němu pravděpodobně přihlížel v úvodě při zápisu o rozdělení Gallie.⁴¹ V podrobnějším posouzení literárního vztahu Caesarova k dílu řeckého historika se mínění ovšem rozcházejí. Kdežto někteří badatelé (Klotz, Birt, Wilkens) dokazují závislost Caesarovu na Poseidoniovi na několika místech B. G., vyslovil se K. Trüdinger o věci takto: „Že Caesar Poseidonia zná, mám za jisté, že k němu přihlíží, jej doplňuje

³⁸ Názor zde uvedený opírám o rukopisně zachovaný tvar *oppugnant*, jehož se přidržuji proti konjektnímu *oppugnabant*.

³⁹ K výkladu této zprávy srovn. pojednání B. Nieseho, *Zur Geschichte der kelt. Wanderungen. Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literatur*. Bd. 42, Berlin 1898, str. 137 násl.

⁴⁰ Srovn. Caesarovu poznámku: ... *circum Hercyniam silvam, quam Eratosthenes et quibusdam Graecis fama nota esse video, quam illi Orcyniam appellant*....

⁴¹ Srovn. Klotzovy *Caesarstudien*, str. 89 násl.

a kritisuje, mám za možné, ano za pravděpodobné, že jej opisuje, za nemyslitelné.⁴²

Souvisí-li zpráva o přechodu Bojů do Norika a o obležení Noreje s podáním Poseidoniovým (což mám za pravděpodobné), pak události ty připadají mezi leta 113 (kdy odrazili Bojové v Herkynském lese útok Kimbrů) a dobu Sullovu, kdy Poseidonios dokončuje své dějiny.⁴³

To dobře se shoduje také s poznatkem již uvedeným, že údaj o obležení Noreje nutno z věcného důvodu klásti do doby před válkou Bojů s Dáky a ne po ní.

Ale nemyslím, že by zpráva podala doklad, kterým by bylo možno určití dobu, kdy Bojové opustili Čechy. Že země české v době, o níž jde, náležely do ethnické oblasti galské, o tom nelze ovšem pochybovati. Mimo staré galské názvosloví dosvědčují to hlavně doložky archeologické. Ale z toho neplyne ještě závěr, že to bylo nutně osídlení bojské. Ze zpráv o Bojích, dosud uvedených, jichž terminus ad quem určuje doba Sullova (Sulla byl diktátorem 82—79), nelze ještě doložiti, že sídelná oblast bojská zasahovala do Čech, tím méně lze ji omeziti na Čechy. Historicky dá se bojské osídlení v Čechách zjistit teprve v názvu Boihaemum pro sídla Markomanů a ve zprávě Tacitově (Germ. kap. 42). Přesně však vzato, lze z těchto svědectví (k nimž se ještě vrátím) doložiti Boje v Čechách teprve na konci 1. stol. př. Kr.

Přijímá-li se bojské osídlení v Čechách již v starší době, jest to pouze přípustná domněnka.

Historicky lze doložiti koncentraci Bojů nad Dunajem a v Horní Pannonii. O sídlech Bojů zmiňuje se Strabon v IV. knize, p. 206, kde uvádí ve východní a k jihu obrácené části Alp Rhaity a Vindoliky jako sousedy Helvetiů a Bojů, obývajících v rovinách.⁴⁴ V dalším líčení popisuje Strabon podrobněji území Rhaitů, zmiňuje se o sídlech Vindoliků, Noriků, Breunů a Genaunů, již illyrských kmenů, na vnější straně horstva, a praví, že „všichni tito kmenové protáhli vždy sousedními částmi Italie, zeměmi Helvetiů, Sekvanů, Bojů a Germánů“. Dále vypočítává některé kmeny Vindoliků a Rhaitů, líčí ukrutnosti těchto loupežníků a činí zmínku o kmenech Noriků a o Karnech při

⁴² K. Trüdinger, Studien zur Geschichte der griechisch-römischen Ethnographie. Basel 1918, str. 126.

⁴³ Norden, Die german. Urgeschichte in Tacitus Germania, str. 78. V. Buzeskul, Úvod do řeckých dějin, přeložil J. Veverka, v Praze 1909, str. 161.

⁴⁴ Strabon IV, p. 206. Ἐξῆς δὲ τὰ πρὸς ἑω μέρη τῶν ὁρίων καὶ τὰ ἐπιστρέφοντα πρὸς νότον Παῖτες καὶ Ὀβινδολικοὶ κατέχουσι συνάπτοντες Ἑλουηττίους καὶ Βοῖας· ἐπὶ κείναις γὰρ τοῖς ἐκείνων πεδίοις.

zálivu Adriatickém a v krajině akvilejské. Pak dodává, že všem nájezdům těchto kmenů učinili konec Tiberius a jeho bratr Drusus jediným letním tažením, takže již po 33. rok jsou v klidu a odvádějí správně poplatky.

Jde-li při údajích o vpádech Rhaitů do území Sekvanů o události z doby okolo r. 44 př. Kr.,⁴⁵ nelze přehlédnouti, že ethnografický rámec, do něhož tento údaj je vložen, pro dobu okolo r. 44 se úplně nehodí. Neboť sídla bojská, u Strabona p. 206 uvedená, náležejí do doby před válkou s Dáky, tudíž (podle datování Nieseho) před r. 63, zaznamenaná při události z r. 44, jsou anachronismem. Není to u Strabona ojedinělý případ, že v jeho geografii setkáváme se s údaji antikvovanými. To souvisí se způsobem, jak užívá Strabon svých předloh, o čemž stane se ještě později zmínka.

Již pro dobu okolo r. 44 platnost by mělo vypsání, které Strabon podává na místě jiném (VII, p. 292). Zpráva o ethnografických poměrech, která je připojena k líčení Tiberiovy výpravy r. 15 př. Kr., je pohříchu zachována v porušeném znění. Strabon tu praví: „jezera (totiž Bodmanského) dotýkají se na krátkou vzdálenost Rhaitové, na větší Helvetiové a Vindolikové a Poušť Bojů. Až k Pannonům všichni, hlavně Helvetiové a Vindolikové, obývají v horských rovinách.“⁴⁶ Že zprávy p. 206 a p. 292 týkají se téhož území, je na první pohled patrné. Ale v zprávě p. 292 po katastrofální porážce Bojů je zaznamenaná pouze *ἡ Βοίων ἐρημία* v území Boji dříve obývaném.

Již z polohy území nad Istrem a v Horní Pannonii, v němž k soustředění Bojů a ke vzniku bojské říše došlo, lze soudit, že tamější koncentrace byla spojena s pohybem Bojů v oblasti Herkynského lesa. Ale tu je nutno přihlídnouti k antickému podání o původu pannonských Bojů.

O jejich původu panovaly v antické historiografii podle všeho dva různé názory. Jeden lze doložit přímo, je zaznamenan u Strabona, V, p. 213. Podle něho byli Bojové v krajinách nad Istrem, kteří podlehlí Dákům, zbytkem hornoitalských Bojů a byli Římany tam zatlačeni. Není vyloučena možnost (zachované zprávy v té věci nepřipouštějí ovšem určitějšího závěru), že šlo tu o theorii, která byla vyslovena a hájena proti zprávě jiného znění. Z úryvku u Strabona,

⁴⁵ Th. Burckhardt-Biedermann. Die Wohnsitze der Rauriker und die Gründung ihrer Kolonie. (Zeitschrift für die Geschichte des Oberrheins N. F. Bd. 24. Heidelberg 1909), str. 419 násl. Stähelin, Zeitschrift für Schweiz. Geschichte. 1921, str. 157.

⁴⁶ Strabon VII, pag. 292. *πρετάπτονται δὲ τῆς λίμνης ἐπ' ὀλίγον μὲν οἱ Παῖτες, τὸ δὲ πλεόν Ἐλουήττιοι καὶ Οὐινδολικοί... καὶ ἡ Βοίων ἐρημία· μέχρι Παριονίων πάντες, τὸ πλεόν δ' Ἐλουήττιοι καὶ Οὐινδολικοί, οἰκοῦσιν ὁροπέδια.*

VII. p. 293, je totiž patrné, že Poseidonios zmínil se o dřívějších sídlech Bojů v Herkynském lese. Není totiž pro mne pochybností o tom, že slovo *πρότερον* bylo Strabonem převzato z textu Poseidoniova.⁴⁷ Jak bývá Strabon závislý na svých pramenech, přejímaje z nich zprávy doslovně, že dojde k zřejmému anachronismu, je patrné na př. z jeho údajů v knize XVII, p. 832. Tam praví, že Foiničané ještě dosud (*ἔτι νῦν*) obývají v nejlepších částech Evropy na pevnině a na přiléhajících ostrovech. Stav věci by poukazoval na dobu před první válkou punskou (264 př. Kr.). Jest to tedy situace nemožná pro dobu Augustovu, kdy píše Strabon, ale dá se snadno vysvětliti z jeho úplné závislosti na staré předloze.⁴⁸

Při způsobu Strabonovy literární tvorby dalo by se očekávat, že by o sídlech Bojů v Herkynském lese (VII, p. 293) byl psal jako o stavu současném (právě jako psal o Bojích nad Istrem, IV, p. 206, ačkoliv se tam rozkládala již Bojská poušť), kdyby nebyl slovo *πρότερον* převzal ze své předlohy. Příslovečný výraz *πρότερον* v Poseidoniově textu může pak býti spojovacím článkem mezi zápisem u Strabona, VII, p. 293, a větou v B. G. I, 5, § 3. Neboť slova: Boiosque, qui trans Rhenum incoluerant — vykazují značnou formální i věcnou shodu s poznámkou: *Βοίους τὸν Ἐρξύνιον δρυμὸν οἰκεῖν πρότερον*. I touto shodou bylo by možno odůvodniti mínění, že relativní věta v B. G. I, 5, § 3, je v nějakém vztahu k Poseidoniovu vypravování.

Uvedl tedy Poseidonios starší sídla Bojů v Herkynském lese, nežli nastal pohyb Bojů k Dunaji a nežli došlo k tamější jejich politické koncentraci. Zdá se, že pohyb Bojů byl v souvislosti s tažením Kimbrů. Bojové postupovali asi týmž směrem, kterým dříve táhli Kimbrové, od nichž utrpěl římský konsul Gn. Papirius Carbo porážku před Norejí (r. 113 př. Kr.). Neboť podle výkladu zde hájeného nutno větu o Bojích (v B. G. I, 5, § 3: in agrum Noricum transierant Noreiamque oppugnant) vyložiti na rozvoj říše bojské před válkou s Dáky. Že bojská říše nad Dunajem byla založena Boji, vyšlými z Herkynského lesa, mám za věc nepochybnou, ač by (se zřetelem k zprávě Strabonově, V, p. 213) snad nebyla ani vyloučena účast potomků italských Bojů při jejím vývoji.

⁴⁷ Nezabýváje se touto otázkou blíže, dal také Zippel zprávě u Strabona takový výklad, který předpokládá, že slovo *πρότερον* náleželo již do Poseidoniova textu. Píše totiž: „Eine Zeit lang hatten sie (die Bojer) bereits die neuen Wohnsitze inne, als Poseidonios seine Geschichte schrieb wie Strabos Citat 7. 2. 2 zeigt.“ (Die römische Herrschaft in Illyrien, str. 214.)

⁴⁸ F. Strenger, Strabos Erdkunde von Libyen (Sieglins Quellen und Forschungen zur alten Geschichte und Geographie. Heft 28. Berlin 1913), str. 103.

Ale je dosti pravděpodobné, že v této zprávě Strabonově hlásí se k slovu jenom kombinace o původu pannonských Bojů, jež byla formulována snad přímo proti výkladu o jejich příchodu z Herkynských hvozďů.

Jak rozsáhlá byla oblast, zasažená postupem herkynských Bojů, ani intensitu, s níž se pohyb udál, nelze historicky zjistiti. Patrně to bylo především území na východ od sídel Helvetiů. Připustíme-li bojské osídlení Čech již pro dobu, jejíž dolní časovou mez určuje ukončení Poseidoniových dějin, zase nevíme, bylo-li do pohybu Bojů strženo také obyvatelstvo, sedící východně od pásma Gabreta hyle (Šumavy) a v jakém rozsahu. I tam, kde pohyb zachvátil celý knen nebo několik kmenů, zpravidla v starých sídlech zbude zlomek obyvatelstva.⁴⁹ Případ, jaký se udál r. 1771, kdy celá skupina Kalmyků (mající 30.000 jurt) náhle opustila svá sídla, na východ od řeky Uralu položená, a odstěhovala se do Dzungarska, je možný jenom v oblasti stepí, a i v tomto případě to byla jenom jedna ze tří hord kalmyckých, která se vystěhovala z ruského území.⁵⁰

V kap. 42 své Germanie zapsal Tacitus další zprávu o Bojích: *praecipua Marcomanorum gloria viresque, atque ipsa etiam sedes pulsus olim Boiis virtute parta*. Jde především o literárně-historický vztah této věty k ostatním zprávám o Bojích. Záznam o sídlech Markomanů v kap. 42 těsně souvisí s údajem v 28. kap. Germanie: *manet adhuc Boihaemi nomen significatque loci veterem memoriam quamvis mutatis cultoribus*.

Boihaemum (*Boiohaemum*, *Βοιόαιμον*) - je geografický termin, s nímž setkáváme se teprve při zprávách o markomanském osídlení krajín, položených uvnitř Herkynského lesa.⁵¹ To jest moment, který poukazuje na předlohu z doby Augustovy, kdy výpravami Drusovými (12—8 př. Kr.) odhalena byla opona, jež do té doby zakrývala Herkynský les.⁵² Jako předlohu Tacitovu pro uvedené zprávy v kap. 28 a 42. určuje E. Norden pravděpodobně Pliniovo dílo o válkách germánských (*Bella Germaniae*), které bylo ovšem zase založeno na starších dílech, zvláště pak na Liviově.⁵³

⁴⁹ Srovn. na př. zprávy o Kimbrech v starých sídlech (v sev. Jutsku). Mon. Ancyrr. V, 26 (herausgegeben v. E. Diehl). Strabon. VII, p. 291, 293. Tacitus Germania c. 37.

⁵⁰ A. Humboldt, Centralasien. I. Berlin 1844, str. 436.

⁵¹ Mimo údaj v Germania, kap. 28, sem náleží ještě zprávy u Velleia Patercula, II, kap. 109. a Strabona, VII, p. 290. Citáty viz zde na str. 6.

⁵² *Invisum atque inaccessum in id tempus Hercynium saltum patefecit*. K tomuto údaji v díle Florově (L. Annaeus Florus, Epitomae libri II, ed. O. Rossbach II, 30, p. 174), srovn. Novotného České Dějiny, str. 60.

⁵³ E. Norden, Die germanische Urgeschichte in Tacitus Germania, str. 265. Vy-

Tímto určením předloh nabývá Tacitova zpráva (kap. 42) váhy a významu, stává se v řadě zpráv o Bojích jednou z nejvýznamnějších.

Lokalisace Boihaema je závislá na lokalizaci sídel Markomanů, když ti to pod svým vůdcem Marobudem, vypuzení ze svých sídel, ustoupili hlouběji do vnitrozemí a usadili se v krajích, obklopených Herkynským lesem (Velleius Paterculus, II, kap. 108).⁵⁴

Vymeziti přesněji sídla Markomanů v té době je ovšem značně obtížnou otázkou. Z Porýní vedla přirozená cesta v Pomohani, po které Markomané patrně také pronikli do svých nových sídel, do Boihaema. Přirozené pokračování pomohanské cesty vede do údolí Ohře. Pronikli-li Markomané z Pomohani hlouběji do vnitra Herkynského lesa, přešli z údolí Mohanu do údolí Ohře.⁵⁵ Na pomohanské cestě uvádí Ptolemaios (II, kap. 11) stanici Menosgada a pravděpodobně při jejím prodloužení zaznamenává Marobudon.⁵⁶ Zdá se, že území Markomany „uvnitř Herkynského lesa“ tehdy zabrané dlužno hledati v prodlouženém směru jejich pochodu proti Mohanu. Snad horní Pomohani a krajina při Ohři mohly by býti oblastí, již Markomané tehdy zabrali.

S touto lokalizací markomanských sídel lze také srovnati zprávu o započaté výpravě proti Marobudovi. R. 6 po Kr. zahájena byla Římem rozsáhlá akce vojenská proti Marobudovi. Kdežto Tiberius ujal se velení nad vojskem, jež podniklo tažení z Carnunta, obdržel Sentius Saturninus rozkaz, aby zahájil útok proti Marobudovi od Rýna a postupoval územím Chattů.⁵⁷

Oblasti, Markomany okolo r. 8 př. Kr. zabrané, náležel také název Boihaemum v původním svém rozsahu.

S příchodem Markomanů do Boihaema bylo podle 42. kap. Germ. spojeno vypuzení Bojů. K této zprávě Tacitově zaujala historická kritika různé stanovisko. B. Niese hájí věrohodnost Tacitova údaje. Podle jeho mínění byli Markomané spojenci Byrebistovými v boji proti Bojům. Jim připadly již tehdy (63—60 př. Kr.) Čechy, ale teprve

pravování Liviovo, jež v poslední knize obsahovalo Drusovu výpravu proti Germánům za Rýnem, sahala až k smrti Drusově (srovn. T. Livii epit. 140).

⁵⁴ Příchod Markomanů do Boihaema bývá určen po ukončení výpravy Drusovy, pravděpodobně k r. 9. nebo 8. př. Kr. Srovn. pozn. 19 zde.

⁵⁵ To jest též mínění Mehlisovo, Meitzenovo a Müllerovo. (P. Müller, Der Böhmerwald und seine Stellung in der Geschichte. Dis. štrasburská 1904, str. 42 násl.)

⁵⁶ Tento název Marobudova sídla, jež Tacitus (Ann. II, c. 62) jménem neuvádí, byl ovšem utvořen z jména markomanského krále. (Srovn. Kiepert, Lehrbuch der alten Geographie. Berlin 1878, str. 537, pozn. 1.)

⁵⁷ Velleius Paterculus II, kap. 109.

tlak Římanů na Rýně způsobil, že svévští spojenci Dáků zabrali Čechy a Moravu až k řece téhož jména.⁵⁸ K výkladu, že Markomané byli spojenci Byrebistovi, právem skeptické stanovisko zaujal V. Novotný. Ale i on soudí, že došlo někdy př. r. 60 př. Kr. k boji Markomanů s Boji, v němž Markomané „svého vítězství neužili k zabránění území bojského hned, nýbrž teprve později“.⁵⁹ Souvislost mezi příchodem Markomanů a vyhnáním Bojů zamítl L. Niederle, připouštěje jenom, že zpráva Tacitova mohla by se týkat zbytků galských osadníků, kteří se po odchodu Bojů (dosvědčeném Caesarem B. G. I, 5) v Čechách ještě udrželi.⁶⁰

Pro dějiny Bojů je základní otázkou, v jakém smyslu běheme zprávu v 42. kap. Germanie. Mínění, že zpráva o vypuzení Bojů Markomany byla pouhou kombinací, sotva by bylo možno dostatečně odůvodnit. Tacitovo vypravování poukazuje naposled k pramenům, s líčenými událostmi současným. Dokud není podstatnými a přesvědčivými důvody vyvrácena věrohodnost Tacitovy zprávy, nezbyvá než přijmouti ji v plném a přesném znění. Tacitova zpráva (kap. 42), jak již bylo uvedeno, je podle všeho založena na údajích, událostem velmi blízkých, čímž také výslovné udání, že Markomané získali svá sídla po vypuzení Bojů, nabývá pozitivní ceny. Jde ovšem o její výklad, přijímáme-li vypuzení Bojů z Boihaema Markomany jako historickou událost. Ježto zprávy, které se vztahují k odchodu Bojů z Herkynského lesa, jsou velmi neurčité, byl by možný výklad, že krajina Boihaemum zvaná, jejíž příznivou polohu výslovně zaznamenává Strabonova zpráva (VII, p. 292), pohybem Bojů ve větším rozsahu dotčena vůbec nebyla, nebo že se tam zachovaly zbytky Bojů. Bylo by i možno, že v území Boihaemum usadilo se bojské obyvatelstvo poměrně pozdě, teprve po tažení Kimbrů. Bylo by totiž možno, že s pohybem, který vedl Boje z Herkynského lesa do dunajské oblasti, nastal ještě jiný postup části jejich, který jako pozdější tažení Markomanů směřoval in interiora samé oblasti herkynské.

Ale bylo by i myslitelné, že po vyvrácení bojské říše zbytky Bojů, pokud se neuchýlily k Helvetiům, ustoupily ke galským soukmenovcům, nalézajícíce za horskou hradbou Čech útočiště a novou vlast, když panství jejich nad Dunajem proměněno bylo v Bojskou poušť. Není sice možno, z věci samé činiti nějaký určitější závěr, ale

⁵⁸ B. Niese, *Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Litteratur*. 42. Bd. Berlin 1898, str. 169 násl.

⁵⁹ Novotný Č. D. str. 50, 51.

⁶⁰ Niederle, *O počátcích*, str. 10.

přece zaslouhuje v této souvislosti znovu zmínky to, že jméno Boihaemum je zaznamenáno teprve při událostech z konce 1. stol. př. Kr.

Pokusem o kritický rozbor zpráv o Bojích v Herkynském lese docházím tedy tohoto výsledku. Dlužno tu rozeznati dvě skupiny. Jedna, založená na údajích Poseidoniových (a Artemidorových?), nevymezuje přesněji sídel Bojů. Uvádí je pouze povšechně v Herkynském lese, za územím Helvetiů a za Rýnem. Jsou to zprávy v B. G. I. c. 5, § 3, u Strabona (VII, p. 293) a u Tacita (Germ., c. 28). Zcela jiného původu je zpráva Tacitova v 42. kap. Germanie, která spojuje vypuzení Bojů s příchodem Markomanů. Podle ní připadá Boihaemum do té části Herkynského lesa, která byla zabrána a osazena Markomany. Údaj ten, podobně jako ostatní, v nichž zaznamenán je název Boihaemum (Vellejus Patereulus, II, c. 108: Boiohaemum, Strabon, VII, p. 293: *Βοϊάκμων*) poukazuje na pramen časově velmi blízký události tu uvedené. Proto mám Tacitův údaj za jednu z nejvýznamnějších zpráv o Bojích, která je věrohodná také obsahově.

Obraz, který si můžeme učiniti na základě těchto několika zpráv o osudech herkynských Bojů, je ovšem velmi kusý.

Nejstarší sídla Bojů v Herkynském lese,⁶¹ historicky dostupná, rozkládala se na východ od Helvetiů. Když Bojové odrazili útok Kimbrů (nedlouho před r. 113 př. Kr.), počali se sami stěhovati, postupující, jak se zdá, cestou, kterou před nimi táhli Kimbrové. Dobu, do níž připadá postup Bojů, lze omeziti asi posledním desetiletím druhého století a koncem 80 let, jelikož nalézáme v Dějinách Poseidoniových patrnou narážku na něj. Tehdy došlo ke koncentraci Bojů v oblasti nad Istrem a v Horní Pannonii. Tam vznikla a rozvíjela se říše bojiská, k níž náleželo i území Taurisků. Z pohraničních sporů s Dáky došlo k válce mezi Boji s Taurisky na jedné straně a Dáky se Skordisky na straně druhé.⁶² Bojové byli v tomto boji (mezi l. 63—60 př. Kr.) téměř zničeni. Zbytek jejich přešel k Helvetiům a byl pak usídlen v území Haeduů. Jaký vliv mohly tyto pohyby Bojů v 1. pol. 1. stol. míti na osídlení Boihaema, o tom stala se již zmínka. V l. 9—8 př. Kr. zmocnili se Markomané území Boihaema. To jest událost, která se odehrála na půdě Čech. Osídlení bojiské bylo vystřídáno markomanským, v němž zanikly asi poslední zbytky Bojů.

⁶¹ Podání, které o osídlení Herkynského lesa Gally, vedenými Sigovesem, zaznamenává Livius (lib. V, c. 34), historická kritika zamítá. Důvody pro toto odmítavé stanovisko jsou uvedeny v citovaném článku Nieseho (str. 133—137), u Niederla (O počátcích, str. 7 násl.) a Novotného Č. D., str. 36 násl.

⁶² Strabon VII, p. 313.

II. Volkove-Tektosagové, Kotinové, Sudinové a Rakatové.

Dosud se vyskytuje v literatuře mínění, že gallští Volkové-Tektosagové, obývající v době Caesarově „v nejúrodnějších místech Germanie, v okolí Herkynského lesa“, ¹ sídlili na Moravě. Toto umístění Volků připouští Much a na Moravě zaznamenává je také W. Sieglin.²

Je ovšem otázka, má-li tato Caesarova zpráva vůbec historickou cenu. B. Niese vykládá Caesarův zápis o Volcích-Tektosagech jako zlomek z pověsti o galském stěhování, který Caesar vložil do svých Pamětí. Caesarovi Volkové-Tektosagové jsou podle Nieseho totožní s Tektosagy, kteří, podle vypravování u Justina (XXXII, c. 3), se usadili v Pannonii. Proto Niese popírá pobyt Volků v Herkynském lese v době Caesarově.³ Nutno uznati, že vývody Nieseovy, odůvodněné rozbohem zpráv Strabonových (IV, p. 187), Justinových (XX, c. 5, XXIV, c. 4, XXXII, c. 3) a Appianových (Illyr., 4), jsou značnou měrou přesvědčivé.⁴

Avšak ani v případě, přijímáme-li věrohodnost Caesarovy zprávy, není věcného důvodu, který by opravňoval umístiti sídla Volků-Tektosagů na Moravě.⁵ V té věci lze míti otázku Caesarových Volků-Tektosagů za rozřešenou.⁶

Jiný galský kmen, jehož sídla bývají hledána na Moravě, jsou Kotinové. Jméno Kotinů po prvé uvádí tuskulský nápis (Cotinos).

¹ Caesar B. G. VI, c. 24. Itaque ea, quae fertilissima Germaniae sunt loca, circum Hercyniam silvam . . . Volcae Tectosages occupaverunt atque ibi consederunt; quae gens ad hoc tempus his sedibus sese continet . . .

² R. Much, D. Stammeskunde. 1920, str. 53. W. Sieglin, Schulatlas zur Gesch. des Altertums. Gotha. 5. vyd., str. 27.

³ B. Niese, Zeitschrift für deutsches Altertum und Litteratur. 42. Bd. (1898), str. 137—143.

⁴ Srovn. obdobný úsudek Niederlův (O počátcích, str. 14) a Novotného (Č. D. I, str. 38, pozn. 3).

⁵ To je patrné z argumentace Muchovy. Ve svém díle Deutsche Stammsitze str. 10 násl. odmítá R. Much výklad Müllenhoffův, podle něhož Volkové-Tektosagové po odchodu Bojů obývali v Čechách. Krajina nad Mohanem a Hesko byly patrně dlouho před Caesarovým pobyt v Gallii zabrány Germány, do Čech sídla Volků určité nespádala. Zbývají prý tedy pro jejich umístění pouze kraje východněji položené. A k tomu dodává: Und wenn Caesar über ihre sitze sagt, dass sie am erkynischen walde liegen und die fruchtbarste gegend Deutschlands seien, so passt dies ohnedies auch auf kein land so gut als auf Mähren.

⁶ L. Niederle klade Tektosagy na západ od věnce českých hor (O počátcích, str. 14). Ale jméno Volcae má za souborný název galských kmenů, sídlících od západu Herkynského lesa až do Karpat (Slov. starož. I, str. 311). E. Norden Volky umísťuje při horní Veseře a jejich pobočkách (Die germ. Urgeschichte, str. 408).

Podle bystrého rozboru, jež věnoval J. Dobiáš tomuto nápisu, byla výprava (legáta M. Vinucia), jíž týče se tuskulské elogium, v těsné souvislosti s vpádem Dáků do Pannonie, v zimě r. 11/10 př. Kr.⁷

O Kotinech zmiňuje se dále Tacitus v 43. kap. Germanie: Retro Marsigni, Cotini, Osi, Buri terga Marcomanorum Quadorumque claudunt.... Cotinos Gallica, Osos Pannonica lingua coarguit non esse Germanos, et quod tributa patiuntur. partem tributorum Sarmatae, partem Quadi ut alienigenis imponunt: Cotini, quo magis pudeat, et ferrum effodiunt. omnesque hi populi pauca campestrium, ceterum saltus et vertices montium iugumque insederunt.⁸

Podle Ptolemaia (II, 11, § 10, ed C. Müller) rozkládala se sídla Kotinů pod Lugsy Bury, kteří bydlí po prameny Visly, mezi Sidony a Visburgii (nad Orkynským lesem).⁹ Dále zaznamenává Ptolemaios doly na železo pod sídly Kvadů, kteří obývají v území pod Orkynským lesem. S touto zprávou dlužno srovnati Tacitovu větu: Cotini... et ferrum effodiunt.¹⁰

Lokalisace Kotinů je sporná.¹¹ Území, v němž obývali, bývá umístěno v rudné oblasti Slovenska při horním Hronu nebo v severní Moravě (částečně i ve Slezsku). Nedávno pak došel J. Dobiáš svým výkladem tuskulského nápisu k výsledku, že sídla Kotinů mohla být jenom v „údolí horního Hronu a snad ještě na nejhořejším toku Iplu a zřidelních potoků řeky Slané. Neboť jen v těchto sídlech mohli přijíti ve styk s římským vojskem, které postupovalo podle tuskulského nápisu velkou rovinou v meziříčí Dunaje a Tisy k severu“.¹² Ve prospěch této lokalisace dalo by se ještě uvést, že Krušnohoří Slovenské bylo dávno známou oblastí rudnou, ježž ložiska železné rudy byla známa již v latěnském období, do něhož připadá počátek tamějšího dolování a hutění. Dálo se to ovšem způsobem velmi primi-

⁷ J. Dobiáš, Epigrafické studie k dějinám a národopisu českoslov. území v době římské. Č. Č. M. 1922, str. 98. Nápis tuskulský otiskl Dobiáš na str. 82.

⁸ P. Cornelii Taciti, De Germania, liber rec. C. Halm.

⁹ „... περί τὸν Ἀλβὸν ποταμὸν Βαρυγαίται, ὅπερ οὖς Βατεῖνοι, καὶ ἔτι ὅπερ τοὺς οὖς ὁπὸ τῶν Ἀταβουρρίων ὄρε: Κορκοντοὶ καὶ Λούγοι: οἱ Βούροι: μέχρι τῆς κεφαλῆς τοῦ Οὐιστούλα ποταμοῦ ὅπερ δὲ τοὺς πρῶτοι: Σιδῶνες, εἰτα Κῶγγοι, εἰτα Οὐισβούργιοι: ὅπερ τὸν Ὀρκύνιον Δρομόν. Pokud jde o ztotožnění Ptolemaiiova kmene Κῶγγοι: s Kotiny (dnes snad všeobecně uznaného) a dále o mínění, že v názvu Οὐισβούργιοι: lze hledati Tacitovy Osy (po př. též Bury), podává podrobnější výklad J. Dobiáš, který zaznamenává také literaturu o těchto otázkách (na u. m. str. 219 násl.).

¹⁰ Ptol. II, 11, § 11 (ed. Müller): ὅπερ δὲ τὸν Ὀρκύνιον Δρομόν Κούαδοι, ὅφ' οὖς τὰ ἀπληρωμένα καὶ ἡ Λούνα ὦγλη...

¹¹ Srovn. přehled různých mínění u Dobiáše, str. 220 násl.

¹² J. Dobiáš, Epigraf. studie, str. 225.

tivním. „Hutěny byly jen rudné partie snadno zpracovatelné a při tom ještě jenom ten materiál, který se družil k dobývání mědi a drahých kovů. Většinou byla ruda železná poházena mezi odpadky.“¹³

Ale nemyslim, že by výborná jinak studie Dobiášova přinášela definitivní rozřešení otázky o sídlech Kotinů. I když přijímáme podle Dobiášova výkladu, že římské vojsko vytáhlo ze Siscie a postupovalo pak územím mezi Dunajem a Tisou (o čemž bych však měl některé pochybnosti), je otázkou, v jaký styk vešli Římané s Kotiny. Poněchávám také stranou otázku, rozkládala-li se sídla Anartů, jichž jméno zaznamenává tuskulské elogium (Anartio[s]), tak daleko k západu, aby s nimi bylo přišlo římské vojsko v přímý styk. Poukazuji však k tomu, že Dobiáš sám o dalším kmeni, který je uveden na tuskulském nápisu, totiž o Bastarnech (Basternarum exer[citum]), připouští možnost jinou. Práví totiž, že „bude asi třeba soudit, že se tenkrát hordy Bastarnů z rovin valašských a haličských připojily k svým sousedům dáckým a bojovaly s nimi na společném bojišti. v jejich území“.¹⁴ Co poznamenává tu Dobiáš o Bastarnech, není ovšem vyloučeno ani u Kotinů a Anartů. Z fragmentárního textu tuskulského nápisu s určitostí plyne jenom to, že vojsko římské překročilo Dunaj a bojovalo za ním, nemyslim však, že z textu samého by bylo možno souditi o sídlech národů v něm uvedených.

Pro umístění Kotinů jsme i nadále odkázáni na zprávy, které zaznamenali Tacitus a Ptolemaios. Rozpor, který je v údajích Ptolemaiových v tom, že sídla Kotinů připadají v § 10 *ὑπὲρ τὸν Ὀρξύνιον Ἀρμύον*, kdežto hned nato v § 11 zaznamenána jsou *τὰ σιδηρορυχέα* pod Kvády a tím tedy *ὑπὸ τὸν Ὀρξύνιον Ἀρμύον*, dal by se vysvětliti tak, že rudná oblast s doly na železo byla jenom částí rozsáhlejšího území, které zaujímalí Kotinové. V Ptolemaiově popisu je pak tato oblast uvedena samostatně, odděleně od ostatních sídel Kotinů.

Vymezení sídel Kotinů je závislé především na tom, jak se určí poloha železných dolů. Tu pak upozorňuji, že také v Malých Karpatech, v oblasti pernecké, vyskytují se ložiska železné rudy,¹⁵ na něž by bylo možno vykládati zápis: *τὰ σιδηρορυχέα*. Ostatní sídla Kotinů spadala asi do středního Pováží. Poukazuje k tomu Ptolemaiovův záznam, který je uvádí mezi Sidony a Visburgii. Kotinové sídlili

¹³ V. Dédina, Slovenské Krušnohoří a středohoří. Sbor. českosl. spol. zeměpisné. 1922 (sv. 28), str. 208.

¹⁴ J. Dobiáš, Epigraf. studie, str. 215.

¹⁵ H. Beck und H. Vettors, Zur Geologie der Kleinen Karpathen. (Beiträge zur Paläontologie und Geologie Österreich-Ungarns und des Orients. Wien-Leipzig 1904, Bd. 16), str. 23 násl., 38, 50 násl.

podle toho při obchodní trati, která vedla údolím Váhu,¹⁶ zasahující na západ do oblasti Malých Karpat. Je to podobná lokalizace Kotinů, jakou přijímá též L. Niederle, ovšem teprve pro dobu pozdější. Podle výkladu Niederlova totiž „Kotinové během 1.—2. století po Kr. posunuli se ze svých starších, severnějších sídel u Sudet přes severozápadní Karpaty k jihovýchodu a k Dunaji tak, že v 2. stol. asi z větší části bytovali už v horních Uhrách“.¹⁷

Z drobných kmenů, které Ptolemaios (II, 11, § 11) uvádí v sousedství českých zemí, mají podle Mucha keltský název *Σουδινοί*, *Ῥαχάται* (*Ῥαχτιοί*) a *Κάμποι* dělicí se zase na *Ἀδραβαί Κάμποι* a *Πάγουι Κάμποι*, jichž jméno se ozývá v názvu řeky Chuby.¹⁸

Kmen Sudinů klade Much na jižní úpatí Krušných hor.¹⁹ To neshoduje se s údajem Ptolemaiovým, podle něhož sídlí Sudinové na jih od Markomanů (*Μαρκομανοί, ὅψ' οὗς Σουδινοί*). Proto umísťuje také V. Novotný sídla Sudinů v jižních Čechách, nebo již v Rakousích.²⁰

Souvislost názvu *Σουδινοί* s jménem *Σουδήτα ὄρη* (Ptol., II, 11, § 5, § 11) je pravděpodobná. Muchova lokalizace Sudinů plyne z běžného výkladu, že Ptolemaiovy Sudetské hory jsou totožny s Krušnými horami.²¹ Ale *Σουδήτα ὄρη* znamenala pravděpodobněji horskou ohradu jihočeskou, jak je patrné z dublety Čech u Ptolemaia, která (založená na itinerářích vedoucích od Dunaje) byla jim posunuta nad markomanské Čechy.²² Sídla Sudinů nespádala tudíž asi do oblasti české, nýbrž rozkládala se v dnešních Rakousích.

Území, v němž obýval kmen *Ῥαχάται* (dubleta *Ῥαχτιοί*), lze pravděpodobně určití podle místního názvu Rakousy, jímž byl označen hrad Raabs při soutoku moravské a rakouské Dyje.²³ Nebyla

¹⁶ J. Dobiáš, Příspěvek k výkladu Ptolemaiovy mapy Velké Germanie. Sbor. českosl. spol. zeměpisné. 1921 (sv. 27), str. 79 násl.

¹⁷ Niederle, O počátcích, str. 13. Ale již ze zprávy Tacitovy, podle níž Kotinové odváděli poplatky jak Kvádům tak Jazygům, vyvozuje Niederle velmi správně, že sídla jejich byla pravděpodobně „vedle kraje Kvádů na jedné a vedle oblasti, již ovládali sarmatští Jazygové (nížina mezi Dunajem a Tisou), na druhé straně, tedy kdesi na západě, při slovenských Malých Karpatech“. Jestliže Kotinové sídlili při svazích Malých Karpat a v Pováží je ovšem velmi pravděpodobné, že tuskulským nápisem doložená výprava legáta M. Vinucia pronikla do jejich území.

¹⁸ R. Much, D. Stammeskunde str. 55. V svém díle D. Stammsitze, str. 121, vyslovil Much pochybnosti o keltském původu jména Kampů.

¹⁹ R. Much, D. Stammeskunde str. 56.

²⁰ V. Novotný, Č. D. I str. 101. Ke kritice zpráv Kl. Ptolemaia, str. 21.

²¹ R. Much, D. Stammeskunde str. 110.

²² O podrobnější odůvodnění zde vysloveného názoru pokusím se na jiném místě.

²³ K etymologické souvislosti názvu Rakous (doloženého po prvé u Kosmy:

by tedy vyloučena možnost, že sídla Rakatů zasahovala z oblasti horní Dyje do dnešní jihozápadní Moravy. Ovšem také o Rakatech platí to, co právem poznamenává Much o všech třech kmenech s keltskými názvy: jsou-li to zbytky Keltů, lze s určitostí sotva rozhodnouti.²¹

III. Lugiové.

„Ale krajiny za řekou Albis podél okeánu jsou nám úplně neznámy. Neboť ani neznáme nikoho ze starších, kdo by byl vykonal tuto pobřežní plavbu do východních krajů až k ústí Kaspického moře. ani Římané nepronikli nikdy až do zemí za řekou Albis, a právě tak jimi neprošel ještě nikdo ani po souši.“ Tato Strabonem (VII, p. 294) vyličená neznalost krajín za Labem během 1. stol. po Kr. podstatně se změnila.

Podrobnější vědomosti o ethnografických poměrech zalabských ukazuje výčet kmenů v Pliniově kompendiu. Podrobný národopisný obraz východní Germanie podává spis Tacitův a konečně následuje Ptolemaiov popis. Ale seznamy germánských kmenů ve východní Germanii, které zaznamenávají tito tři autoři, se namnoze neshodují.

Plinius (IV, § 99, 100) z pěti čeledí Germánů (Vandili, Ingyaeones, Istvaeones, Hermiones, Peucini Basternae) na prvním

castrum Rakouz. III, c. 12. F. R. B. II, p. 145) s ethnickým názvem *Ρακάται*: srovn. výklad u V. Novotného. Ke kritice zpráv Kl. Ptolemaia o zemích českých (Rozpr. české akademie tř. I, č. 40. Praha 1910), str. 26 násl. a u Niederla Slov. staroř. III, str. 57.

²⁴ R. Much. D. Stammeskunde, str. 56. Novotný (Č. D. I, str. 102) má Rakaty za kmen nepochybně pannonského původu. Srovn. však námitky Muchovy proti pannonské theorii (Stammssitze, str. 122 násl.). Spornou otázkou po sídlech Ptolemaiových Korkontů (II, 11, § 10, srovn. o nich Niederlův spis, O počátcích str. 27 násl. a studii Novotného, Ku kritice zpráv Kl. Ptolemaia str. 17 násl.) se tu nezabývám, jelikož nelze určit ethnografickou příslušnost tohoto kmene. (Srovn. Muchův článek Korkontoi u Hoopse Reallex. der germ. Altertumskunde. Straßburg 1915–1916, III, str. 91.)

Nutno zmíniti se ještě o Teuriochaimech, jež Ptolemaios klade nad Sudety. Jméno je utvořeno jako *Βαυροχάιμαι*: a značí obyvatele v krajině, která obdržela název po galském kmeni Teuriů (srovn. Much. Deutsche Stammeskunde, str. 54). Je-li horská hradba jihočeská shodná s Ptolemaiovými horami Sudetskými (nebo, což je asi pravděpodobnější, s jejich částí), byl by se zřetelem k Ptolemaiovu údaji (II, kap., 11, § 11), že Teuriochaimové sídlí nad Sudetským horstvem Varistové pod ním (*ὑπὲρ τὰ Σωδῆτα ὄρη Τευριοχάιμαι, ὑπὸ δὲ τὰ ὄρη Οὐαρίστοι*), nasnadě výklad, že sídla Teuriochaimů zasahovala na půdu českou. Pokud jde o sídla Teuriochaimů, je v Ptolemaiově zprávě hlavní věc asi to, že jsou položena nad územím Varistů. Proto lze i při výkladu, který spojuje Sudety s horským okrajem jihočeským, přijmouti obvyklé umístění Teuriochaimů mimo Čechy.

místě zapisuje Vandaly, kteří se dělí opět na čtyři skupiny: Vandili quorum pars Burgodiones, Varinnae, Charini, Gutones (§ 99).

Odkud čerpal Plinius své záznamy (v § 99 a 100 IV. knihy), nelze podle Detlefsena zjistit. Tvary jmen (Ingvaeones a ne nepochybně zachované jméno Istvaeones) jsou, jak se zdá, řeckého původu, snad byly prý i tu základem zprávy Isidorovy.¹ Ale mínění to není dosti zdůvodněno.

Pro zprávu o Bastarnech v Pliniově výčtu (§ 100: quinta pars Peucini, Basternae supradictis contermini Dacis) máme možnost blíže určití dobu, z níž tento zápis pravděpodobně pochází. O sídlech Bastarnů zmínil se Plinius již dříve v §§ 80 a 81 IV. knihy. Zároveň se tu děje zmínka o říši Vanniově a Jazygech Sarmatech, kteří v své moci mají campos et plana, kdežto Dákové jimi k Pathisú zapuzení zabrali montes vero et saltuus.² Tyto údaje umožňují, aby zpráva byla datována, jak správně upozornil A. Klotz.³ Podle uvedených zmínek může býti vročena mezi léta 21—51 po Kr.⁴

K zprávě v §§ 80 a 81 pojí se nyní věcně i formálně zápis v § 100: Basternae supra dictis contermini Dacis.

Pro datování Pliniovy zprávy o germánských kmenech (v § 100) možno přihlídnouti dále k tomu, že je v ní po prvé zaznamenáno jméno Burgundů. Ale význam toho zápisu bude patrný teprve po rozboru zprávy Tacitovy.

Území, které se rozkládá mezi Odrou a Vislou, popisuje Tacitus (Germ., c. 43 ed. C. Halm) takto: dirimit enim scinditque Suebiam continuum montium iugum, ultra quod plurimae gentes agunt, ex quibus latissime patet Lugiorum nomen in plures civitates

¹ D. Detlefsen. Die Anordnung der geogr. Bücher des Plinius und ihre Quellen. (W. Sieglin. Quellen und Forschungen zur alten Geschichte und Geographie. Heft 18. Berlin 1909), str. 67. Isidoros z Charaku náležel podle Detlefsenova rozboru k hlavním geogr. pramenům Pliniovim. (Ibid. str. 162 násl.)

² Plinius H. N IV. § 80. superiora autem inter Danuvium et Hercynium saltum usque ad Pannonica hiberna Carnunti Germanorumque ibi confinium campos et plana Jazyges Sarmatae montes vero et saltuus pulsi ab his Daci ad Pathissum (§ 81) amnem a Maro sive Duria est a Suebis regnoque Vanniano dirimens eos. aversa Bastarnaci tenent aliiq; inde Germani. — V uvedených větách přidržuje se interpunkce, kterou podrobně odůvodňuje J. Dobiaš. (Epigrafičké studie. Č. Č. M. 1922, str. 217, pozn. 76)

³ A. Klotz. Questiones Plinianae geographicae (W. Sieglin, Quellen und Forschungen. Heft 11. Berlin 1906) str. 136, 142.

⁴ Trvání říše Vanniovy připadá totiž mezi léta 21—51 po Kr. (srovn. V. Novotného Č. D. I str. 82, 88 násl.) a v téže době (okolo r. 30 nebo 40 po Kr.) zabrali Sarmatští Jazygové území nad středním Dunajem (Müllenhoff, D. A. III, 1892. str. 35).

diffusum. valentissimas nominasse sufficiet, Harios, Helveconas,^{4a} Manimos, Elisios. Nahanarvalos. apud Nahanarvalos antiquae religionis lucus ostenditur. praesidet sacerdos muliebri ornata, sed deos interpretatione Romana Castorem Pollucemque memorant. ea vis numini, nomen Aleis. nulla simulacra, nullum peregrinae superstitionis vestigium; ut fratres tamen, ut iuvenes venerantur. ceterum Harii super vires, quibus enumeratos paulo ante populos antecedunt, truces insitae feritati arte ac tempore lenocinantur: nigra scuta, tineta corpora; atras ad proelia noctes legunt ipsaque formidine atque umbra feralis exercitus terrorem inferunt, nullo hostium sustinente novum ac velut infernum adspectum; nam primi in omnibus proeliis oculi vincuntur.

Literární kritika klade sepsání Tacitovy Germanie do r. 98 a shledává v ní časovou publikaci, vyvolanou současnými událostmi. Germanie měla římské obecenstvo seznámiti s ethnografickým základem germánské otázky.⁵ Jiná je ovšem otázka, pokud je Tacitova monografie založena na současných zprávách a pramenech. Jde o to, pokud je Germanie literárním odleskem současných ethnografických poměrů germánských a pokud Tacitus použil při svém líčení starších zpráv, takže v různých částech Germanie není podán obraz Germánstva na sklonku 1. století po Kr.

K údajům v posledních čtyřech kapitolách Germanie (43—46) hledá E. Norden pramen ve zprávách kupeců, a to z doby, která je velmi blízká době Tacitově. „Neboť obchod s oněmi krajinami započal podle svědectví nálezů teprve v Neronově době. Tu jsou výsledky zkoumání půdy v žádoucí shodě s velmi známým, jedinečným svědectvím literárním.“ Jest jím zpráva Pliniova (H. N. XXXVII, c. 45) o cestě, již za vlády Neronovy vykonal římský rytíř z Carnunta po jantarové dráze.⁶ Norden poukazuje pak k tomu, že Tacitus své zprávy o východě a severu Germanie získal od cestovatele, buď přímo nebo prostřednictvím třetí osoby, ale je prý též možné, že pocházejí ze zápisů, které Tacitovi byly nějakým způsobem přístupny. Hlavní věci podle Nordena je, když si ujasníme merkantilní původ zpráv.⁷

Pokud jde o merkantilní původ zpráv Tacitem zpracovaných v 43. kapitole, lze se stanoviskem Nordenovým úplně souhlasiti. Ale

^{4a} Müllenhoff a po něm Zernial a Gudemann čtou Helvaeonas, Niederle přijímá tvar Helvetonas.

⁵ W. S. Teuffels Geschichte der römischen Literatur, 6. Aufl. III. Bd., Leipzig-Berlin 1913, str. 23 násl. — U. Zernial, Tacitus Germania 2. Aufl., Berlin 1897, str. 4.

⁶ E. Norden, Die germanische Urgeschichte, str. 445 násl.

⁷ E. Norden na u. m. str. 450.

časové vročení zpráv, na nichž jsou údaje v 43. kapitole založeny, žádá podrobnější úvahy.

Zahraniční politika římská v době, kdy vytvořila se v bezprostřední blízkosti dunajských hranic římského imperia říše Marobudova, měla zajisté dosti příčin a zájmů, získati zprávy o poměrech zemí v mocenské sféře markomanské říše a v jejím sousedství. Otázka markomanská byla tehdy velmi palčivá⁸ a v Římě si byli také nebezpečí, které znamenala, dobře vědomi, jak o tom svědčí Tiberiova řeč v římském senátu.⁹ V královském sídle Marobudově zdržovali se kupci a obchodníci z římských provincií.¹⁰ Z jejich zpráv mohl prýštíti pramen, který byl základem pro Tacitovo líčení oblastí mezi Odrou a Vislou. V souboru zpráv o vnitrozemských kmenech germánských podrobnými údaji ethnografickými překvapuje právě líčení Semnonů (Germ., c. 39) a kmenů lugijských (Germ., c. 43), kteří byli ve svazku markomanské říše.¹¹

Jak známo, nezaznamenal Tacitus jméno Burgundů, což vedlo k výkladu, že Burgundové jsou u něho zapsáni pod jiným jménem.¹² Ale nasnadě je výklad jiný. Burgundové pravděpodobně vyšli z ostrova Bornholmu (staronord. Borgundarholmr). Pozdější jejich sídla rozkládala se podle zápisu v Ptolemaiově geografii (II. kap., 11, § 8) na východ od Semnonů. Že Burgundové u Tacita nejsou uvedeni, dalo by se vysvětliti tím, že v době, z níž pochází předloha, již užil k svému líčení Tacitus, Burgundové svá sídla na východ od Semnonů ještě nezaujali, anebo že se významem svým mezi ostatními kmeny východní Germanie ještě neuplatnili. Bylo to v době, kdy Lugiové ovládali oblast při horním toku Odry a Visly a kraj severněji položený. Ethnická mosaika této oblasti se ovšem mění. V Pliniově zprávě (IV, § 100) je uveden pravděpodobně jeden z hlavních kmenů lugijských, totiž Charini (jsou-li totožní s Tacitovými Harii). Ale současně vystupuje tu již zcela jiný ethnický živel: Burgundové. To jest věc, která podle mého mínění určuje poměr zprávy Tacitovy a

⁸ Velleius Paterculus, II. c. 108, 109.

⁹ Tacitus, *Annal.* II. c. 63. O znalosti poměrů v Marobudově říši svědčí v Tiberiově řeči poznámka, jež vytýká: *violentiam subiectarum ei (Marobuduo) gentium.*

¹⁰ Tacitus *Annal.* II, c. 62.

¹¹ Strabon VII, p. 290; Tacitus *Annal.* II, c. 45.

¹² R. Much, *Deutsche Stammeskunde* str. 122. Ve svém díle. D. Stammsitze. str. 28 násl., ztotožnil Much Pliniovy a Ptolemaiovy Burgundy s Tacitovými Helisii. V článku „Burgunden“ (J. Hoops, *Reallex. der germanischen Altertumskunde* I. Bd., Straßburg 1911, str. 357). Much však poznamenává: „Bei Tacitus fehlen sie auffälligerweise und verbergen sich auch kaum unter dem Namen eines der lugischen Stämme, die er aufzählt.“

Pliniovy, nebo spíše poměr předloh, na nichž jsou obě zprávy založeny. Pliniův záznam dotýká se pozdějšího stavu, kdy nad střední Odrou uplatňují se Burgundové, kdežto Tacitovo líčení zaznamenává v týchž krajinách moc Lugiů v plném rozsahu. Podle domněnky, shora vyslovené, náležela by předloha pro Tacitův popis asi do doby Marobudovy vlády.¹³

V údajích, které obsahuje Ptolemaiovo dílo,¹⁴ není těžko poznati kompilaci z několika různých předloh. Srovnáme-li Ptolemaiův výčet lugijských kmenů s výčtem Tacitovým, jsou patrný některé shody. Tak Ptolemaiovi *Αλλογαῖνες* a *Αούγοι οἱ Ὀμανοί* jsou s největší pravděpodobností totožní s Tacitovými kmeny Helvecones a Manimi.

V dalším seznamu Ptolemaiově¹⁵ lze jména *Αούγοι οἱ Βούγοι* a *Κῶγροι* ztotožniti s Tacitovými kmeny Buri a Cotini. Jiné shody má Ptolemaiův soupis s výčtem Pliniovým. Pliniovi Burgodiones a Varinnae zapsáni jsou u Ptolemaia pod názvem *Βουργοῦνται* a *Ἀναρινοί* (III, c. 5, § 8 na východ od pramenů Visly).

Zároveň se však v Ptolemaiově (po př. v Marinově) díle jeví ještě stopy po určité předloze. Jsou to údaje o cestě vedoucí z Carnunta k pobřeží Baltského moře, po níž bral se římský rytíř za doby Neronovy. Známost s těmito údaji dokládá srovnání délky cesty podle vzdálenosti stanic, jež Ptolemaios na ní uvádí (4845 stadií), s Pliniovým zápisem (XXXVII, § 45), připojeným k zprávě o cestě římského rytíře: DC m. p. (t. j. 4800 stadií) fere a Carnunto Pannoniae abesse litus id Germaniae, ex quo invehitur (sc. sucinum), percognitum est nuper.¹⁶ Tato úvaha nás vede k pravděpodobnému závěru, že i některé ethnografické a topografické názvy u Ptolemaia budou souviseti s údaji o jantarové dráze.

¹³ Marobud byl zbaven vlády Katvaldou (Tac. Ann. II, c. 62) r. 18. nebo 19. po Kr. (srov. Novotného Č. D. I, str. 81 násl.) Na dobu Marobudovu mohou také poukázati slova Tacitova: „latissime patet Lugiorum nomen“ připomínající záznam u Strabona VII, p. 290: *Λουίους τε, μέγα ἔθνος*.

¹⁴ Lib. II, kap. XI, § 8 ... τὸ τῶν Βουργουντῶν τὰ ἐφεξῆς καὶ μέχρι τοῦ Οὔιστοῦλα κατεχόντων. § 9. „Ἐλάσσονα δὲ ἔθνη (καὶ) μεταξὺ κείνται... Ῥουτικλείων δὲ καὶ Βουργουντῶν Ἀλλογαῖνες. § 10. Πάλιν ὑπὸ τούτῳ Σέρμονας οἰκοῦσι Σιλίγγαι, ὑπὸ δὲ τούτῳ Βουργούντας Αούγοι οἱ Ὀμανοί, ὅφ' οὗς Αούγοι οἱ Διδούνοι μέχρι τοῦ Ἀσκιβουρηίου ὄρους... Různočetní jména Αούγοι Διδούνοι v rukopisech Ptolemaiova díla sestavena jsou v Müllerově vydání I, p. 262 n. 1. Odchylná čtení lugijských kmenových názvů, která přijal O. Cuntz, do svého vydání Ptolemaiova textu (Die Geographie des Ptolemaeus Berlin, 1923, str. 64), nebyla jím dosti odůvodněna.

¹⁵ Citát viz zde str. 19, pozn. 9.

¹⁶ Číslo 4845 stadií pro vzdálenost Kelamantia — ústí řeky Visly podle Ptolemaiovy mapy stanovil J. Partsch (Schlesien I, Breslau 1896, str. 333). 600 m. p. u Plinia = 4800 stad.

V Ptolemaiových zprávách o Lugiech a sousedních kmenech jsou určitěji patrný dvě předlohy. Jedna je blízká předloze Tacitově a pochází, jak myslím, asi z doby Marobudovy vlády. Z ní asi pocházejí u Ptolemaia jména: *Αἰλουαῖοι*, *Αούτοι οἱ Ουαροί*, *Αούτοι οἱ Βούροι*, *Κώγροι*.

Další předlohou jsou údaje o jantarové dráze, které byly patrně namnoze zase založeny na zprávách, jež poskytla cesta římského rytíře za vlády Neronovy. Z tohoto pramene je možno odvoditi řadu topografických údajů, zvláště jména stanic při jantarové dráze, ale na otázku, které ethnografické záznamy v Ptolemaiově soupise souvisí snad s tímto pramenem, lze sotva naléztí uspokojivou odpověď. Nelze také zjistiti předlohu, z níž pocházejí jména (*Βουγοῦνται*, *Αδαῖνοι*), která v Ptolemaiově seznamu připomínají výčet vandalských kmenů u Plinia. Snad byla Pliniem a Ptolemaiem (vlastně Marinem) čerpána ze společné předlohy. Pravděpodobné jest pouze to, že pocházejí (právě jako zápis Pliniův o kmenech vandalských) z doby pozdější nežli zprávy o lugijských kmenech, na nichž je založeno Tacitovo líčení v 43. kap. Germanie.

Podle slov Tacitových spadala sídla Lugiů za horské pásmo, které protíná Swebii, to jest hlavně do úvodí horního a středního toku Odry. Na severu sahalo území osazené (nebo snad spíše ovládané) Lugií asi do poříčí Havole, jejíž staré jméno značně připomíná název kmene Helvecones.¹⁷

Tutéž oblast lze stanoviti pro sídla Lugiů také z Ptolemaiova popisu. Mylně byli však Ptolemaiem též Burové zapsáni jako kmen lugijský. V té věci je nutno přidržeti se Tacita, který Bury výslovně označuje jako kmen náležející *sermone cultuque* k Svévům.

Oblast lugijských kmenů, jež na jihu sahala do české části Slezska (až k Jeseníkům),¹⁸ rozkládala se při důležité cestě obchodní,

¹⁷ L. Niederle, *Slovanské Starožitnosti*, III, str. 28, pozn. 2., str. 53, pozn. 4. Tacitovi Helvecones bývají pokládáni též za vystěhovalou část severo germánských Hillevionů, které uvádí Plinius. N. H. IV. § 96. (Srovn. K. Helm, *Altgermanische Religionsgeschichte*, I. Heidelberg 1913, str. 341.)

¹⁸ Jeseníky jsou částí horstva Askiburgia (srovn. V. Novotného pojednání „Ke kritice zpráv Kl. Ptolemaia o zemích českých, str. 11), které podle Ptolemaia (II, 11, § 10) uzavíralo na jihu sídla Lugiů. Název kmene *Αούτοι οἱ Αιδοῖνοι*, které Ptolemaios při jižních hranicích uvádí (*Αούτοι οἱ Αιδοῖνοι μέγροι τοῦ Ἀσκιβουργίου ὄρους*), bývá často vykládán jako kmenové jméno, odvozené Ptolemaiem ze jména města Ligiduna, ležícího v území lugijských kmenů, asi blíže Lehnice (Niederle, *Slov. Starožitn.*, III, str. 28). Proti tomu má Schütte naopak název osady Ligiduna za dubletu, která byla Ptolemaiem (nebo jeho předchůdcem) pro zvukovou podobnost, jakou má ethnikon Lugoí (di) Dunoí s místními názvy Lugdunum a Lugodunum, utvořena podle těchto vzorů. (G. Schütte, *Quellen der Ptol. Karte von Nordeuropa. Beiträge zur Geschichte*

kteřá od Moravské brány vedla přes Kališ (*Καλίσα* u Ptolemaia) k ústí Visly.¹⁰

Co lze uvést o sídlech Lugiů a jednotlivých kmenů jejich, sestavil L. Niederle v III. sv. Slovanických Starožitností.²⁰

Pro dějiny Lugiů a pro otázku jejich ethnické příslušnosti značný význam má zápis na tabuli Peutingerské (segm. VII):²¹ *Lupiones Sarmate*, který Šafařík a Zeuss emendovali v *Lugiones*.²² Jejich oprava došla souhlasu snad všeobecného.²³

O vzniku Peutingerské mapy podal W. Sieglin tento výklad. Práci, kterou Agrippa krátce před svou smrtí (zemřel r. 12 př. Kr.) započal, sestavuje mapu tehdy známe části země, dokončil Augustus. Počátkem 3. stol. byly od různých autorů sestaveny v podobě knihy seznamy silnic v římské říši, jejich stanice a vzdálenosti mezi jednotlivými místy. Za Diokletiana byly tyto silnice a silniční síť v parthské říši zaznamenány do Agrippovy mapy, která byla rozšířena v četných opisech. V době Theodosia II. (408—450) byla takto zpracovaná mapa znovu redigována a vloženy do ní též některé legendy ze židovských dějin. Ježto bylo používání mapy pro velké její rozměry nepohodlné, byla délka mapy nadmíru prodloužena, ale šířka zkrácena. Některé silnice (hlavně od severu k jihu vedoucí) neměly v ní již místa, většina barbarských zemí na severu, z nichž nebyly

der deutschen Sprache und Literatur, Halle a. S., Bd. 41 (1916), str. 9. Nord og Møllemevropa efter den rensede Ptolemaios. Geografisk Tidsskrift. B. 23 (1916), str. 267. Ptolemy's Maps of Northern Europe, Copenhagen. 1917, str. 25). Ale vzhledem k značnému rozšíření místního názvu Lugudunon (místa s tímto jménem sestavena jsou v Holderově díle, Alt-celt. Sprachschatz) lze sotva popřít možnost, že jméno Lugidunon skutečně náleželo osadě v Poodří.

¹⁰ Celkový směr této obchodní dráhy zjišťuje C. Fredrich v článku „Funde antiker Münzen in der Provinz Posen. Zeitschrift der Hist. Gesellsch. für die Provinz Posen, XXIV (1909), str. 233 násl.

²⁰ Str. 28, 29. Celková sídla Lugiů vymezil Niederle takto: na jihu byla ohraničena sudetskou soustavou horskou a územím při horní Visle, na severu krajinou při Vartě a Noteči na západě přibližně Labem a sídly Semnonů, na východě Vislou až k vtoku Varty. Z jednotlivých kmenů umísťuje Niederle Helvetony na řece Havoli, Bury při prameni Visly, Lugiduny (Lugy-Diduny) v Slezsku, poblíže Lhnice.

²¹ Castori Rom. Cosmographi tabula, quae dicitur Peutingeriana. Recog. C. Miller. 1887, týž, Die Peutingersche Tafel oder Weltkarte des Castorius. Stuttgart 1916.

²² Zeuss, Die Deutschen, str. 443. Šafařík. Slov. Starožitn., I, str. 451.

²³ L. Niederle, Slov. Starožitn., II, str. 125, 140, 161, III, str. 29, 52, pozn. 1., týž, Manuel de l'Antiquité Slave. I, (Paris 1923), str. 121. Holder, Alt-celt. Sprachschatz s. v. Lugii. R. Much, D. Stammsitze, str. 32, v článku Lugier (Hoops Reallexikon der german. Altertumskunde. III), Straßburg 1916, str. 168. K. Müllenhoff, D. A. III (1892), str. 80 pozn. *), str. 318, IV, str. 565. W. Kęrzyński, Die Lygier. Posen 1868, str. 119. J. Grimm, Geschichte der deutschen Sprache. (1848), II, str. 710.

silnice známy, pozbyla svého rozsahu. Tím pozbyly země též podoby, kterou jim připisovali starší geografové. Takto zkomolená mapa je tabule Peutingerská.²⁴

Sieglinem stručně nastíněnou genesi Peutingerské tabule šire rozvedla a v podrobnostech prohloubila práce Grossova.²⁵

Podle Grosse lze jména národů zapsaná v hořejší části Peutingerské mapy roztržiti na dvě skupiny. Jedna skupina je převzata ze starého pramene, totiž z mapy Agrippovy,²⁶ druhá skupina (Arma-lausi, Marcomanni, Vanduli, Quadi, Jutugii, Buri, Daepetoporiani) jest pozdějšího původu. Tato jména byla podle Grosse nejdříve zapsána na počátku 3. stol., ale pravděpodobněji prý teprve po Aurelianovi (k tomu poukazuje jméno Juthlungů).²⁷

V části Peutingerské mapy, na níž jest zobrazen sever a východ oekumeny, opakuje se několik ethnických názvů. Přivlastek, jímž bývají jména většinou opatřena, někdy při jednom z obou zápisů chybí.²⁸

Jde o tyto názvy:

Venadi Sarmate (VIII. segm.) — Venedi (VIII. segm.).

Suani Sarmatae (X. segm.) — Suani (X. segm.).

Sagae Scythae (XII. segm.) — Sagae Scythae (XII. segm.).

Cirrahe Indi (XII. segm.) — Cirribe Indi (XII. segm.).

Divali musetice (X. segm.) — Divali (X. segm.).

Psaccani (IX. segm.) — Psaccani (IX. segm.).

Arsoae (IX. segm.) — Arsoae (X. segm.).

Suani Sarmatae jsou na mapě Peutingerské zaznamenáni při řece, která se vlévá nedaleko Trapezunta do Pontu. Plinius (VI, § 14) zná je na řece Chobu, jež vytéká z Kavkazu (... flumen Chobum e Caucaso per Suanos fluens).²⁹

Od Borysthenu až k horám Kavkazským rozkládala se podle Agrippy Sarmatia (a Scythia Taurica).³⁰ Z Agrippova díla lze asi také odvoditi atribut Sarmatae a Scythae, připojený k ethnickým názvům na Peutingerské tabuli.³¹

²⁴ Srov. J. v. Pflugk-Hartung. Weltgeschichte I. Geschichte des Altertums. Berlin 1910. Die Weltkarte des Beatus; příloha k str. 560.

²⁵ H. Gross. Zur Entstehungsgesch. der Tabula Peutingeriana. Dis. berlínská 1913.

²⁶ Jsou to jména národů zapsaná na východ od Tanaidu, str. 85.

²⁷ H. Gross na u. m. str. 86 násl.

²⁸ H. Gross na u. m. str. 81.

²⁹ Chobus, dnešní Khopis je říčka, která se vlévá severně od Fasisu do Pontu. (M. Besnier, Lexique de Géogr. Ancienne. Paris 1914. str. 208.)

³⁰ Srov. citáty u D. Detlefsena, Ursprung, Einrichtung und Bedeutung der Erdkarte Agrippas. (Sieglins, Quellen und Forschungen zur alten Geschichte und Geographic. Heft 13, Berlin 1906. str. 37.)

³¹ Všechny těchto názvů sestavil H. Gross na u. m. str. 85.

Při ústí řeky Cyru jsou na mapě Peutingerské (segn. XI.) zapísáni Lupones. Plinius je uvádí (VI, § 29) pod Kavkazem: gentes Lupiniorum.

Jsem přesvědčen, že zápis Lupiones Sarmate (segn. VII.) jest jenom dubletou kmene Lupones (segn. XI.), podobně jako je tomu při jménech Suani Sarmatae a Suani a při ostatních shora uvedených názvech. Zápis Lupiones Sarmate jest ovšem od názvu Lupones posunut velmi daleko. To však nepřekvapí, uvážíme-li, že právě v této části mapy Peutingerské „jména národů bývají ponejvíce velmi nepřesně umístěna. (Gross.)“

Že správné umístění Luponů jest při horách Kavkazských, o tom při určitém zápisu Pliniově není pochybností.

Lupiones Sarmate na tabuli Peutingerské jsou (alespoň podle mého přesvědčení) chybně umístěnou dubletou kavkazských Luponů. Proto nelze je také spojovati se slezskými Lugi.

Ethnografická příslušnost Lugiů je sporná. Bývají čítáni ke skupině slovanských, germánských nebo galských kmenů.³²

L. Niederle, zamítáje často obvyklý výklad jména Lugiů ze slova luh (které na rozhraní našeho letopočtu znělo lagn), a tím spojení jeho s názvem Lužice, odvozuje jméno od předpokládaného staroslovanského slova lugin (ve smyslu bařiny).³³

Mezi ostatními doklady, uvedenými pro slovanský původ Lugiů, důležité místo zaujímá zápis na Peutingerské mapě. Atribut Sarmate při jménu Lupiones jest totiž jednou z hlavních opor slovanské teorie. Ale průkaznost tohoto dokladu vyvrací důkaz, o nějž jsem se shora pokusil, že zápis Lupiones Sarmate je podle všeho jen dubletou kavkazského kmene Lupones.

Jako další důvod bývá uváděno, že Lugiové obývali v území, které náleželo k pravlasti slovanské, a že není historického dokladu o tom, že by celý národ svá stará sídla byl kdy opustil.³⁴

³² Fligier (Zur Ethnographie von Norikum, 1877, srovn. Nehring, Über die Lygier. Schlesiens Vorzeit in Bild und Schrift. Breslau 1888, Bd. IV, str. 86) zastával teorii, že Lugiové náleželi k nearijskému kmeni Ligurů, který byl záhy pokeltštěn.

³³ L. Niederle, Slov. Starožitn., III, str. 51 násl. Ze jmen jednotlivých kmenů lze podle Niederla na prospěch slovanské teorie uvést jen jméno Strabonových Mugilonů, shodné se slovanským názvem Mogilané (srovn. však námitky Brücknerovy, Slavia, I, 1922, str. 383).

Je ovšem otázkou, náležely-li drobné kmeny, Strabonem jmenované, k Lugiům (viz pochybnosti v té příčině u Niederla Slov. Starožitn., III, str. 28, pozn. 1.) a není vyloučeno, že jméno Mugilis vyskytuje se jako (galské?) osobní jméno (srovn. Holderův, Alt-celt. Sprachschatz s. v. Mugilis).

³⁴ L. Niederle, Slovanské Starožitnosti, II (1910), str. 161, pozn. 1., III (1919) str. 52 násl. Srovn. též Niederlův výklad o možné souvislosti Tacitových Helvetonů

Etymologie, čerpané z pokladu germánských jazyků, vysvětlují jméno Lugiů jako lháři³⁵ nebo spříseženci (Eidgenossen).³⁶ Při theorii germánské bývá ponejvíce pak hájena totožnost Lugiů a Vandalů.³⁷

Výklad z keltštiny dovolává se vedle analogických názvů topografických také (gallského) slova *λοῦγος*, značícího havrana (*λοῦγον ἄρ τῇ σφῶν διαλέκτῳ τὸν κόρακα καλοῦσι*).³⁸

Pro theorii o gallském původu Lugiů uvedl bych celkem tyto důvody:

1. U Lugiů je doloženo místní jméno *Λουγιδουνον* (Ptol., II, kap. 11, § 13), hojně v oblasti gallské.

2. *Λοῦγοι* je název kmene, sídlícího na východním pobřeží Kaledonie. (Ptol., II, kap. 3, § 8.)³⁹

3. Jméno Lugius je doloženo jako osobní jméno na nápisu narbonském.⁴⁰ Tak zval se jeden z vůdců, který padl v bitvě u Vercell: Lugius et Boiorix reges in acie ceciderunt (Orosius, V, c. 16, 20). Lugotorix je název knížete Britanů u Caesara (B. G. V, c. 22).

4. Není vyloučeno, že Tacitova zpráva o uctívání božské dvojice u Nahanarvalů týká se kultu gallských Dioskurů. O Nahanarvalech podal Tacitus toto ethnograficky zajímavé líčení: „U Nahanarvalů

s pozdějšími slovanskými Havolany a Strabonových Mugilonů s pagus Mogelini v Manuel de l'Antiquité Slave. I. str. 125. 126.

³⁵ R. Much, Deutsche Stammsitze. str. 32.

³⁶ Etymologii Lugii = Eidgenossen (srovň. L. Laistner, German. Völkernamen, Stuttgart 1892, str. 29; A. Holder, Alt-celt. Sprachschatz s. v. Lugii, str. 306) připouští též R. Much, Deutsche Stammeskunde, 3. vyd., str. 123, v článku Lugier v Hoopsové Reallex., III, str. 168.

³⁷ K. Müllenhoff, D. A. IV, str. 491. — R. Much, Deutsche Stammeskunde, 3. vyd., str. 126.

³⁸ Pseudo-Plutarchos, De fluviis, c. 6. Plutarchi operum vol. V. (Fragmenta et Spuria, ed. Fr. Dübner, Parisiis 1855, p. 85). — Šafařík, Slov. Starozitn., I, str. 452. — L. Niederle, Slov. Starozitn., III, str. 54.

³⁹ A. Forbiger, Handbuch der alten Geographie, III (1897), str. 224. Tacitus o obyvatelích Kaledonie poznamenal: namque rutilae Caledoniam habitantium comae, magni artus Germanicam originem adseverant (Agricola c. 11). Bylo by tedy možno při theorii o germánském původu Lugiů počítati s uvedenou zprávou Tacitovou a řaditi také kaledonské Lugi ke Germánům. Ale závažné námitky proti oprávněnosti Tacitova názoru, že obyvatelé Kaledonie byli původu germánského, vyslovil H. Kiepert (Lehrbuch der alten Geographie, Berlin 1878, str. 533). Tacitus k svému závěru by asi veden představou o typu Germánů, jichž hlavním fysickým znakem jsou rutilae comae, magna corpora (srovň. Germania, c. 4). To nebyly však anthropologické znaky jenom Germánů. Tytéž tělesné vlastnosti charakterisovaly také Gally, u Germánů byly snad pouze stupňované (Strabon, IV, p. 290). Podobně byla u Britanů zvláště vytýkána velikost, zbarvení vlasů však méně rusé. (Strabon IV, p. 200.)

⁴⁰ Holder, Alt-celt. Sprachschatz s. v. Lugius str. 307.

ukazuje se háj starobylé posvátnosti; vládne v něm kněz v oděvu ženském, ale jako bohové podle římského výkladu se jmenují Castor a Pollux; to jest význam božstva; Aleis jeho název; obrazů nemají, aniž stopy cizí bohoslužby, ale přece je jako bratry a mladíky etí.“ Interpretatio Romana, jež ztotožňuje božstvo s Castorem a Polluxem, má paralelu v Timaiosově zprávě (již zaznamenal Diodoros) o uctívání Dioskurů a Keltů.⁴¹

Zdá se, že jméno Lugiové bylo kolektivním pojmenováním pro různé (snad i ethnicky různorodé) kmeny. Podle líčení, které zaznamenal Tacitus o Hariiech, lze se domnívat, že tito byli jakousi vojenskou kastou mezi lugijskými kmeny. „Dále Hariové, hrdí na svoji moc, již nad kmeny právě jmenované vynikají, zvyšují přirozenou svoji divokost ještě uměním a dobou: mají černé štíty, zbarvená těla; temné noci k bitvám volí a i samou děsivou příšerností vojska strachu nahánějí, ježto žádný nepřítel nesnese tohoto nevidaného a jako z podsvětí vyšlého zjevu: neboť nejdříve ve všech bitvách bývají oči zdolány.“

I když připustíme, že Tacitovo líčení je sestaveno tak, aby působilo především stilisticky na čtenáře, zbývá v něm po vyloučení

⁴¹ Diodorus Siculus IV. c. 56 ... 'Αποδείξει δὲ τούτων φέρουσι, δείκνυντες τοὺς παρὰ τὸν Ὠκεανὸν κατοικοῦντας Κελτοὺς σεβόμενους μάλιστα τῶν θεῶν τοὺς Διοσκόρους. παραδόξῃ μὲν γὰρ ἔχειν αὐτοὺς ἐκ παλαιῶν χρόνων τὴν τούτων τῶν θεῶν παρουσίαν ἐκ τοῦ Ὠκεανῶ γεγεννημένην. Diodorova zápisu pro výklad Tacitovy zprávy užil již Ph. Clüver (*Germaniae Antiquae libri tres*. Vydání z r. 1631, p. 206). Jména galských Dioskurů byla Smertullos a Cernunnos (D'Arbois de Jubainville, *Les Celtes depuis les temps plus anciens jusqu'en l'an 100 avant notre ère*. Paris 1904, str. 58 násl.). Slovo Cernunnos, odvozené od *cernu (srovn. lat. cornu, galat κάρνον, got. haurna), znamená rohátý (der gehörnte, srov. A. Holder, *Alt-celt. Sprachschatz* s. v. Cernu-uno-s, str. 993). Mezi reliefs na stříbrném kotli nalezeném v Gundestrup v Jutsku je obraz sedící mužské postavy, z jejíž hlavy vyrůstávají parohy. V levé ruce muž drží hada, v pravé náramek. Běží tu patrně o zobrazení nějakého božstva. S. Müller podal pravděpodobný výklad, že zobrazené božstvo je galský bůh Cernunnos. S. Müller, *Nordische Altertumskunde*. Deutsche Ausgabe v. O. L. Jiriczek. Straßburg 1898. II. sv., tab. 1., str. 161; též *Urgeschichte Europas*. Straßburg 1905, str. 168 Fig. 142).

Při pokusu vyložit Tacitovu zprávu o úctě Dioskurů u Nahanarvalů nutno ovšem poukázati k tomu, že podle dnešního hlediska ethnologického základem odání o Dioskurech je mythologický výklad dvouhvězdí. Tradice o Dioskurech podle tohoto výkladu mají svůj původ v astrální mythologii a odtud lze vysvětliti také jejich značné rozšíření, které není nikterak omezeno na indoevropské národy. (P. Ehrenreich, *Die allgemeine Mythologie und ihre ethnolog. Grundlagen*. (Mythologische Bibliothek IV. 1.) Leipzig 1910, str. 238). O výklad nahanarvalských Dioskurů z germánské mythologie pokusil se K. Müllenhoff. (Zeugnisse und Excursus zur deutschen Heldensage XXIV. *Zeitschr. f. deut. Altertum*. XII (1865), str. 347 násl.; srovn. též R. M. Meyer. *Altgerm. Religionsgesch.*, Leipzig 1910, str. 397 násl. K. Helm, *Altgerm. Religionsgesch.* I. str. 322 násl.).

motivů čistě rhetorické povahy, připojených, aby zvýšily působivost nakresleného obrazu,⁴² jako věcný základ zprávy, že Hariové byli patrně družinou bojovníků. O podobných bojovných četách u Bastarnů je zmínka v Plutarchově životopisu Aemilia Paula.⁴³

Ethnickou příslušnost lugijských kmenů lze dnes sotva bezpečně určit. Pravděpodobně náleželo jméno Lugiové skupině kmenů, které (nebyly-li vůbec galského původu) byly živlem galským silně prostoupeny. Snad jde tu o svaz kmenů, jemuž kasta bojovníků (Hariové) vtiskla galský ráz. Na prospěch této theorie lze poukázati též k tomu, že v blízkém sousedství Lugiů, v oblasti karpatské, rozkládala se sídla Bastarnů, jejichž příslušnost ke Gallům důvody značně přesvědčivými dokládá A. Bauer.⁴⁴

Mimo zprávy, jež o sídlech Lugiů zaznamenali Tacitus a Ptolemaios, je dochováno ještě několik nahodilých úryvků z dějin tohoto kmene. Do dějin uvádí jméno Lugiů Strabon, který vypravuje, že Marobod po svém návratu z Říma, uvázav se v panství nad Markomany, podrobil si též velký národ Luiů (Lugiů), pak Zumy, Butony, Mugilony, Sibiny a z vlastních kmenů svěvských Semmony.⁴⁵

Jiná zmínka o Lugiích pochází z doby, kdy zanikla říše Vanniova. Když totiž Vangio a Sido, synové Vanniovy sestry, ve spolku s králem Hermundurů, bývalým protivníkem Katvaldovým, roku 50/51 po Kr. učinili konec Vanniově vládě, přilákala zpráva o pokladech, které Vannius nahromadil za třicet let své vlády, mnoho kmenů. Mezi nimi byli také Lugiové. Vannius měl v úmyslu brániti se v hradech a protáhnouti tak válku. To zmařili však Vanniovi spojenci, sarmatští Jazygové, kteří nechtěli snášeti obležení. Když Lugiové a Hermundurů byli vpadli do země, vynutili v polích potulující se Jazygové bitvu. Tu sestoupil Vannius s hradů, utrpěl však v boji porážku a uprchl na loďstvo, jež bylo na Dunaji připraveno.

⁴² Zvláště v zmínce o barvení těla bývá seznáván rys románový. (Srovn. A. Baumstark, C. Taciti Germania, Leipzig 1876, str. 135. H. Fischer, Grundzüge der deutschen Altertumskunde, Wissenschaft und Bildung, Bd. 40. Leipzig 1908, str. 42.) T. Kauffmann (Deutsche Altertumskunde. München 1913, I. str. 403) vysvětluje zvyk Hariů z vlivu sousedních Sarmatů.

⁴³ Plutarchos, Aemilius Paulus c. 12 § 2. Ἦκον μὲν γὰρ αὐτῷ δεηθέντι Βαστέραι, μύριοι μὲν ἱππεῖς, μύριοι δὲ παραβάται, μισθοφόροι πάντες, ἄνδρες οὗ γεωργεῖν εἰδότες, οὐ πλεῖν, οὐκ ἀπὸ ποιμνίων ζῆν νέμοντες, ἀλλ' ἐν ἔργῳ καὶ μίαν τέχνην μελετῶντες ἀεὶ μάχεσθαι καὶ κρατεῖν τῶν ἀντιταττομένων.

⁴⁴ A. Bauer, Die Herkunft der Bastarnen. Kais. Akad. d. Wissensch. Wien, Philos.-histor. Kl. Sitzungsberichte. 195 Bd., 2. Abt. 1918.

⁴⁵ Strabon VII. p. 290 (ed. C. Müller et F. Dübner, Paris 1853, p. 241.) . . . ἐπανελθὼν δὲ ὀναστεύσε καὶ κατεκτήσατο πρὸς οἷς εἶπον Λουῖους τε, μέγα ἔθνος, καὶ Ζούμους καὶ Βούτυνας καὶ Μουρίλωνας καὶ Σιρίλους καὶ τῶν Σοήρων αὐτῶν μέγα ἔθνος, Σέμωνας.

Družina Vanniova byla usazena v Pannonii, o jeho říši se rozdělili Vangio a Sido. (Tacitus, Annal., XII, c. 29, 30.)

Snad souvisela účast Lugiů při tomto útoku se změnami, které asi právě v této době nastaly v oblasti mezi Odrou a Vislou. Lze se domnívati, že rozvojem Vandalů a Burgundů se změnil národopisný obraz zmíněného území. Snad útok nescíslného množství kmenů (mezi nimiž byli též Lugiové)⁴⁶ na říši Vanniovu byl signálem k pohybu, do něhož mohli býti Lugiové strženi tím snáze, působil-li na ně současně tlak Vandalů a Burgundů.

Další pohled do dějin Lugiů poskytuje zpráva, která je uvádí v Moesii (nebo v Dakii), dosvědčující tím pohyb Lugiů (nebo alespoň jejich části) ze starých sídel při horní a střední Odře. Autor zprávy Kassios Dion vypravuje, že za vlády císaře Domitiana r. 91/92 byli Lugiové v Moesii napadeni Svěvy. Obrátili se k císaři, který poslal Lugiům sto jezdců na pomoc. Tím byli Svěvové pohněváni, spojili se s Jazygy a chystali se společně s nimi překročiti Dunaj.⁴⁷

Již Reimar, vydavatel Dionových Dějin, zamítl údaj o boji v Moesii, tvrdě, že se odehrál nad Moesii, za Dunajem.⁴⁸ Zeuss pak navrhl místo *ἐν τῇ Μυσία* opravu: *ἐν τῇ Δακίᾳ*, která je prý odůvodněna tím, že Svěvové společně s Jazygy chtěli překročiti Dunaj proti Římanům.⁴⁹

S Zeussovou opravou vyslovil souhlas Mommsen, který slova *ἐν τῇ Μυσία* sčítá na vrub nevzdělaného opisovače.⁵⁰ Věc je dosud sporná. Gsell a Sehmsdorf podle Mommsena zápis *ἐν τῇ Μυσία* zavrhují,⁵¹ ale jiní se ho přidržují.⁵²

Konečně bývá ještě jedna událost z doby císaře Proba (276 až

⁴⁶ nam vis innumera, Lugii aliaeque gentes. adventabant. . . (Tac. Ann. XII, c. 29).

⁴⁷ Cassius Dio. LXVII. c. 12. ὅτι ἐν τῇ Μυσίᾳ Λύγιοι Σουήβοις τισὶ πολεμηθέντες πρέσβεις ἐπεμψαν, αἰτοῦντες συμμαχίαν παρὰ Δομιτιανοῦ, καὶ ἔλαβον οὐ τῷ πλήθει ἰσχυρόν, ἀλλὰ τῷ ἀξιωματί· ἑκατὸν γὰρ ἱππεῖς μόνοι· αὐτοῖς ἐδόθησαν. ἀγανακτῆσαντες ἐπὶ τούτῳ οἱ Σουήβοι, προσπαρήλαβον Ἰάζυγας, καὶ προπαρεσκευάζοντο ὥς καὶ μετ' αὐτῶν τὸν ἴστρον διαβητέμενοι. (ed. Ph. Boissvain vol. III. Berolini 1901. p. 179.)

⁴⁸ Dionis Cassii Historia Romana. ed. H. S. Reimarus. Hamburgi 1752, vol. II. p. 1105, § 33.

⁴⁹ K. Zeuss Die Deutschen, str. 119.

⁵⁰ Hermes III, str. 115.

⁵¹ Srovn. Niederlovy Slov. Starož. II, str. 104. pozn. 2. III. str. 29, pozn. 5.

⁵² P. C. Taciti de Germania erklärt v. A. Gudemann, Berlin 1916, str. 215, pozn. 10. L. Niederle, Slov. Starož. viz pozn. 51. Reimar (Dionis Cassii Hist. Rom. II. p. 1105, § 33) a Mommsen (Hermes III. str. 119) ztotožňují Svěvy ve zprávě Diona Kassia se Svěvy z bývalé říše Vanniové, Niederle (Slov. Starož. II. str. 104) s Kvády. K otázce Dionových Svěvů srovn. ještě dis. E. Köstlina. Die Donaukriege Domitians. Tübingen 1910, str. 18.

282) uváděna ve spojení s dějinami Lugiů, totiž Zosimova zpráva o boji *πρὸς Λογιῶνας, ἐξ ἑνὸς Γερμανικόν*.⁵³ Místo boje ve vypravování není uvedeno. Skoro vždy se tito Zosimovi *Λογιῶνες* ztotožňují s Lugií.⁵⁴

Přihlížíme-li k určitému výroku historikovu a ke jménu vůdce Logionů (Semmon), budeme sotva pochybovati o příslušnosti Zosimových Logionů ke skupině germánských kmenů. Pro toho, kdo se neshoduje s míněním o germánském původu Tacitových a Ptolemaiových Lugiů, je těžko, aby uznal souvislost mezi nimi a Logiony Zosimovými. Mám za pravděpodobné, že u germánských Logionů, podobně jako u jiných menších kmenů, bylo utkání s Římány jedinou příčinou, pro kterou bylo jméno jejich zaznamenáno a tím i zachováno.

Poslední zmínkou o Lugiech, od nichž dlužno lišit Zosimovy Logiony, byla by tedy zpráva o jejich boji se Svěvy za doby Domitianovy.

* * *

Výkladem nejstarších historických zpráv, které nahodile a jenom na okamžik ozařují temno Herkynských hvozdů, sotva kdy bude možno dojiti ve všem výsledků zcela bezpečných.

Prohloubení našich vědomostí o galském osídlení českých zemí lze očekávati především od badání archeologického a jazykozpytného. Úplný soupis keltského názvosloví, zachovaného v našich zemích, a kritický jeho rozbor je pro další práce o dějinách galského osídlení naléhavý a nutný požadavek. Není nejmenší pochybnosti, že rozbor před slovanského topografického názvosloví, založený na moderním badání jazykozpytném, mohl by platně přispěti k osvětlení nejstarších dějin našich zemí. Je potřeba, aby v té příčině odborná práce jazykozpytná poskytla historikovi spolehlivý, kriticky prozkoumaný materiál.

Podobná práce je nutná, toho dokladem mohou také býti nové (nebo snad spíše obnovené) výklady některých topografických názvů.

⁵³ Zosimos I. c. 67.

⁵⁴ Tak již Ph. Clüver, *Germania antiqua* (1631), p. 625. Zeuss, *Die Deutschen*, str. 443. W. Kętrzyński, *Die Lygier* (Posen 1868), str. 140. K. Müllenhoff, *D. A.* III, str. 318, IV, str. 491. R. Much, *D. Stammsitze*, str. 32, v článku *Lygier v Hoopsově Reallex.* III (1916), str. 168. O. Bremer, *Ethnogr. d. germ. Stämme*. Straßburg, 1900, str. 90. J. Grimm, *Gesch. d. deutsch. Sprache*, II, str. 710. Niederle, *Slov. Starož.* II, str. 161, III, str. 29. L. Schmidt, *Allgem. Gesch. d. germ. Völker*, München, Berlin, 1909, str. 54. Většinou bývá boj Probův s Lugií kladen k Dunaji. Podle Schmidta však šlo o vpád do Rhaetie a bitva byla snad svedena nad Lechem (na u. m. str. 68).

Jména řek Jizery, Ohře a Labe bývají zpravidla uváděna jako hlavní doklady, čerpané z topografického názvosloví, pro keltské osídlení.¹

Ale již D'Arbois de Jubainville vyslovil názor, že název Isara je původu ligurského.² V poslední pak době došel tento výklad souhlasu C. Julliana a Ad. Schultena.³

Podobně bývá dokazován ligurský původ jména Albis.⁴ Názvy, blízké původnímu jménu Labe, jako Alba, Albium a j., bývají totiž odvozovány od kmene (albo), který se velmi hojně vyskytuje v jménech ligurských.⁵ Řadu jich sestavil Müllenhoff,⁶ ale pro jméno řeky Labe (Albia, Albi, z toho pak lat. Albis) přijímá původ německý, srovnáváje s ním skand. elv, elf.⁷ Na shodný název Tiberu (Albula u Livia, I. c. 3) s jménem řeky Albis upozornil již Palacký.⁸

¹ Nejstarší historický zápis jména Jizery (ad flumen Gizera) pochází teprve z listiny z r. 1297 (Emler, R. B. M. II, str. 746, č. 1737). Nelze však pochybovati o totožnosti názvu Jizery a rhonské pobočky Isère, jejíž původní tvar je Isara (srovn. doklady v díle Holderově, Altcelt. Sprachschatz s. v. Isä-rä). Pro řeku Ohři je nejstarší doložený tvar Agara. Tak je zapsána ve zprávě k r. 805... Et venerunt ad fluvium, qui vocatur Agara. (Chron. Moissiacense M. G. S. S. I, 308. II. Jireček. Topogr. p. XIX. H. Oosterley, Histor. geogr. Wörterb. d. deutsch. Mittelalters. Gotha 1883, s. v. Eger.)

Pro keltský původ jména Jizery vyslovili se na př. F. Palacký (v článcích „O rozličnosti národů, zvláště v Evropě a v Asii.“ Č. Č. M. 1832, VI, str. 269. „O Bojích, nejstarším známém národu v České zemi.“ Č. Č. M. 1833, str. 422, v Dějinách I, str. 40, pozn. 37, str. 50). E. Vocel (Pravěk, 1866, str. 121), J. I. Pič (Archael. výzkum v středních Čechách 1893, str. XVII). Jizeru i Ohři mají za keltské názvy H. Jireček (v Topographii str. 181). R. Much (D. Stammeskunde, 3. vyd., str. 5) a B. Bretholz (Gesch. Böhmens u. Mährens bis zum Aussterben der Přemysliden. München. Leipzig 1912, str. 14, pozn. 1.)

Keltský původ jména Albis hájí E. Heyck, Die Kelten, Helmolts Weltgeschichte VI (1907), str. 131. Také Palacký připustil tuto možnost. (Č. Č. M. VI, 1832, str. 269 pozn.)

² D'Arbois de Jubainville, Les premiers habitants de l'Europe. 2. éd. Paris 1894, II, str. 133. Srovn. též Holderův Altcelt. Sprachschatz, s. v. Isärä, str. 72. D'Arbois de Jubainville účtal ovšem Ligury ke skupině indoevropské. I. (2. vyd.), str. 365. Také Jullian (Histoire de la Gaule I, str. 125) má ze všech výkladů, které byly podány o charakteru ligurštiny, za nejpravděpodobnější ten, podle něhož náležela ke skupině indoevropských jazyků. Ovšem zůstává i tento výklad prý pouhou domněnkou.

³ C. Jullian, Histoire de la Gaule I. Les invasions Gauloises et la colonisation Grecque. 3. éd. Paris 1914, str. 115. — Ad. Schulten, Numantia I. Die Keltiberer u. ihre Kriege mit Rom. München 1914, str. 68.

⁴ Jullian I, str. 116.

⁵ D'Arbois de Jubainville II, str. 213, K. Müllenhoff, D. A. III, str. 181, srovn. též Holderův Altcelt. Sprachschatz s. v. Alb-io-n a Nachträge zum I. Bd., str. 558, s. v. Albis.

⁶ D. A. II, str. 244.

⁷ D. A. II, str. 210.

⁸ Dějiny I, str. 40, pozn. 37.

Výklady Jullianovy a Schultenovy vyžadují, aby také česká odborná kritika k nim zaujala nějaké stanovisko. Neboť v případě dostatečné vědecké oprávněnosti mohly by uvedené názvy poukazovati na vztahy Čech k ethnické skupině, která ve starověku byla zahrnuta pod názvem Ligurů.

Pokud však jde o výklad názvů, jako Agara a Isara, spočívá theorie ligurská na značně vratkém základě, jakým je na př. předpoklad, že sufix *ra* (*era*, *ara*), hojně obvyklý při jménech řek, je charakteristický pro názvy ligurského původu.⁹

Ostatně je keltský původ názvu Agara asi zajištěn.¹⁰

Také spojení jména Albis s ligurskou oblastí není dosti odůvodněné, ačkoliv podobné názvy se tam častěji vyskytují.

Právě nejistota a kolísání ve výkladech starých topografických názvů a prohloubení našich vědomostí o nejstarších osudech našich zemí, které může poskytnouti výklad, shodný s dnešním stavem jazykovědného badání, opravňují zajisté požadavek po sebrání a vědeckém zpracování předslovanského topografického názvosloví českých zemí.

⁹ Tak soudí D'Arbois de Jubainville II, str. 138 a Schulten na u. m., str. 62. Slabinou ligurské theorie také je, že namnoze prostě předpokládá ligurský původ říčních názvů, kterých nelze vysvětliti z keltštiny (srovn. G. Dottin, *Les anciens peuples de l'Europe*. Paris 1916, str. 184 násl.)

¹⁰ Srovn. článek Brückh. v. Eger (*Zeitschr. für celt. Philologie*. Halle a. S., XI 1917, str. 205 násl.). K výkladu jména *Isary* z keltštiny srovn. pojednání J. Pokorného, *Herkunft und Etymologie des Wortes Eisen*. (*Zeitschrift für vergl. Sprachforschung* begr. v. A. Kuhn. 46. Bd., Göttingen 1914, str. 293.)

O b s a h.

	Strana
I. Bojové	3—17
Zprávy o Bojích v Herkynském lese str. 3. Zpráva Poseidoniova (u Strabona VII. p. 293) str. 4—7. Zpráva Tacitova (Germ. c. 28) str. 7—8. Zpráva Caesarova (B. G. I. c. 5) str. 8—11. Koncentrace Bojů nad Dunajem a v Horní Pannonii str. 11—14. Zpráva Tacitova (Germ. c. 42) str. 14—17. Výsledek rozboru zpráv o Bojích v Herkynském lese str. 17. Přehled dějin herkynských Bojů str. 17.	
II. Volkové-Tektosagové, Kotinové, Sudinové, Rakatové . .	18—22
Volkové-Tektosagové str. 18. Kotinové str. 18—21. Sudinové str. 21. Rakatové str. 21—22.	
III. Lugiové	22—35
Zpráva Pliniova (IV. § 99, 100) str. 22—23. Zpráva Tacitova (Germ. c. 43) str. 23—26. Zpráva Ptolemaiova (II. kap. 11 § 8) str. 26—27. Sídla Lugiů str. 27—28. Lupiones Sarmate na tab. Peutingerské str. 28—30. Theorie o původu Lugiů str. 30—33. Dějiny Lugiů str. 33—35.	
Nutnost sebrati a kriticky zpracovati předslovanské topografické názvosloví českých zemí str. 35—37.	